

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Julian Nazarovyč Suchostavskyj

Analýza postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024

**Analysis of the status of the Russian, Polish and Ukrainian minorities in Belarus 1994–
2024**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková, Ph.D., MA

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci *Analýza postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024* vypracoval zcela samostatně na základě uvedených pramenů.

V Olomouci dne 27.6.2024

Podpis

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Cimf' or similar, written in a cursive style.

Poděkování

Na tomto místě bych rád vyjádřil vděčnost Mgr. Markétě Žídkové, Ph.D., M.A., za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady a neustálou podporu během celého procesu psaní. Rád bych také poděkoval své přítelkyni a rodině za jejich podporu během psaní této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Teoretické ukotvení.....	11
1.1. Model Rogerse Brubakera	11
1.2. Kritika Triadického Nexu	14
1.3. Mezinárodní a běloruský právní rámec ochrany menšin	15
2. Historický a demografický kontext.....	20
2.1. Historické formování běloruské identity.....	20
2.2. Demograficko-historický přehled národnostních menšin v Bělorusku.....	22
2.3. Vývoj po vzniku samostatnosti.....	24
3. Analýza postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku během éry vlády Lukašenka	27
3.1. Postavení národnostních menšin v období 1994–2003.....	27
3.1.1. Ruská menšina.....	29
3.1.2. Polská menšina	31
3.1.3. Ukrajinská menšina	33
3.2. Postavení národnostních menšin v období 2004–2019.....	35
3.2.1. Ruská menšina.....	37
3.2.2. Polská menšina	39
3.2.3. Ukrajinská menšina	41
3.3. Postavení národnostních menšin v období 2020–2024.....	42
3.3.1. Ruská menšina.....	44
3.3.2. Polská menšina	46
3.3.3. Ukrajinská menšina	49
Závěr.....	51
Seznam použité literatury.....	55
Přílohy	78
Abstrakt.....	80
Abstract.....	81

Seznam zkratek

BPC – Běloruská pravoslavná církev

FCNM – Framework Convention for the Protection of National Minorities (Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin)

ICCPR – International Covenant on Civil and Political Rights (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech)

KGB – Komitet gosudarstvennoy bezopasnosti (Výbor státní bezpečnosti)

NGO – Non-Governmental Organization (Nezisková organizace)

OHCHR – Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva)

RPC – Ruská pravoslavná církev

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees (Vysoký komisař OSN pro uprchlíky)

ZPB – Związek Polaków na Białorusi (Svaz Poláků v Bělorusku)

Úvod

Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 se mnoho postsovětských států ocitlo na křižovatce hledání své nové identity a politického uspořádání. Jedním z těchto států je i Bělorusko, které je hlavním předmětem této bakalářské práce. Významnou součástí běloruské společnosti jsou jeho etnické a národnostní menšiny, které toto velmi heterogenní území obývají po mnohá staletí. Autoritářský režim, označovaný za poslední diktaturu v Evropě¹, představuje významné nebezpečí pro menšiny, které tvoří nezanedbatelnou část běloruského obyvatelstva. Autor si vybral toto téma, protože je mu problematika východní Evropy velmi blízká, jelikož sám z tohoto regionu pochází ovládá jak ukrajinský, tak ruský jazyk. Autorova jazyková vybavenost mu pomůže získat přístup k širšímu spektru zdrojů a názorů, což mu umožní provádět hloubkovou analýzu problematiky národnostních menšin v Bělorusku. Vnímá jako důležité, vzhledem ke zhoršující se demokratické situaci v regionu analyzovat postavení menšin v Bělorusku, kde se situace výrazně zhoršila po povolebních protestech v roce 2020.

Cílem této bakalářské práce je poskytnout analýzu postavení národnostních menšin v Bělorusku v autorem rozdělených obdobích. Autor si pro analýzu vybral tři největší národnostní menšiny žijící na běloruském území – ruskou, polskou a ukrajinskou. První vybranou menšinou je ruská menšina. V Bělorusku žije celkem kolem 707 000 Rusů (7,5 % z celkového počtu obyvatelstva), což z ní činí nejpočetnější národnostní menšinu. Polská menšina se stala další národnostní menšinou, kterou autor vybral pro analýzu. Podle oficiálního sčítání lidí z roku 2019 žilo v Bělorusku až 287 000 Poláků (3,1 % populace). Avšak polské zdroje uvádějí i čísla dosahující až jednoho milionu Poláků. Poláci žijí především v severozápadní části země. Ukrajinská menšina je poslední zkoumanou menšinou, jelikož představuje třetí největší národnostní menšinu v Bělorusku. Žijí hlavně na jihu země a jejich počet podle oficiálního sčítání dosahuje kolem 159 000.

Autor si klade následující hlavní výzkumnou otázku: *Jaké je postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024?* Dále se práce táže: *Jaký dopad měla spolupráce a konflikty Běloruska s Polskem, Ruskem a Ukrajinou na ruskou, polskou a ukrajinskou menšinu?*

První kapitola se bude zabývat teoretickým rámcem představeným Rogersem Brubakerem, jeho kritikou a právní ochranou menšin. V první podkapitole se autor zaměří na

---

¹ Poprvé za „skutečně ještě poslední diktaturu v srdci Evropy“ (ač přímo nezminila Lukašenka) označila Bělorusko Ministryně zahraničí Condoleezza Riceová. Dostupné z <https://edition.cnn.com/2005/WORLD/europe/04/20/rice.dougherty/index.html>

vysvětlení teoretického rámce Rogerse Brubakera, konkrétně jeho konceptu *triadického nexu*, který autor považuje za zásadní pro pochopení vztahů mezi národnostními menšinami, znárodnujícím státem (v tomto případě Běloruskem) a zahraničními vlastními (Polsko, Ruská federace a Ukrajina). Autor na začátku definuje hlavní pojmy triadického nexu. Tento koncept pomůže systematizovat bakalářskou práci a aplikovat jej na běloruský kontext, což umožní hlubší analýzu postavení menšin. Druhá podkapitola bude věnována kritice Brubakerova *triadického nexu*, kde budou vysvětlena stanoviska klíčových kritiků a diskutovány možné nedostatky tohoto konceptu. Ve třetí podkapitole se autor zaměří na právní aspekty ochrany národnostních menšin v Bělorusku. Práce nabídne přehled mezinárodních úmluv a dohod, jejichž součástí Bělorusko je nebo bylo, a k jejichž dodržování se zavázalo. Mezi nejdůležitější mezinárodní smlouvy o ochraně menšin patří *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)* a *Deklarace OSN o právech osob patřících k národnostním, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám*. Dále bude rozebrán vnitrostátní právní rámec, včetně běloruské ústavy a zákona o národnostních menšinách.

Druhá kapitola si klade za cíl vysvětlit historický a demografický kontext pro lepší orientaci v současném postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku. V první podkapitole autor nastíní vývoj běloruské identity, která je poměrně specifická. Její neobvyklost pochází z toho, že je propojena se sovětským odkazem a nikoli s nacionalismem. Druhá podkapitola poskytne detailní demografický přehled o třech hlavních národnostních menšinách v Bělorusku: Polácích, Rusech a Ukrajincích. Jejím cílem je ukázat, jak se měnila populace těchto menšin v čase a jaké historické události ovlivnily jejich současné postavení v běloruské společnosti. Cílem třetí podkapitoly bude objasnit politický kontext Běloruska před Lukašenkovou vládou, jelikož je toto období v některých aspektech odlišné od období po začátku Lukašenkovy vlády, což pěkně ilustruje dvě strany běloruské identity – národní a sovětskou.

Třetí kapitola této bakalářské práce provede analýzu postavení jednotlivých menšin v Bělorusku. Autor rozdělí kapitolu na tři různé podkapitoly podle období vlády Lukašenka. Při stanovení období autor vychází jak z důležitých vnitropolitických milníků, jako bylo zvolení Lukašenka v roce 1994, referendum v roce 2004, masové protesty v letech 2020–2021, tak i z klíčových událostí ve vztazích mezi Běloruskem a jeho zahraničními partnery. Z toho důvodu byla období rozdělena následujícím způsobem: 1994–2003, 2004–2019 a 2020–2024. Poslední kapitola zodpoví na hlavní výzkumnou otázku: *Jaké je postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024?* Dále se zaměřuje na zodpovězení otázky: *Jaký dopad*

měla spolupráce a konflikty Běloruska s Ruskem, Polskem a Ukrajinou na ruskou, polskou a ukrajinskou menšinu?

Jako metodologický přístup využívá tato práce kvalitativních deskriptivních metod, které spolu s obsahovou analýzou budou použity k zodpovězení výzkumných otázek. Obsahovou analýzu Neuendorf (in Beneš & Druhlák, 2020, s. 154) definuje jako „metoda, která zkoumá komunikační sdělení různého typu, ať už textové, mluvené, obrazové, filmové či jiné.“ Ta je využita, protože autor zkoumá různé relevantní zdroje, jako jsou Lukašenkovy projevy, oficiální stránky vlády a prezidenta, běloruské zákony, vládní dokumenty a novinové články týkající se politiky Lukašenkovy éry a nejenom. Tento druh analýzy bude využit především ve třetí kapitole. Hlavním těžištěm analýzy budou autorem vytvořené kategorie, které napomohou následně analyzovat postavení jednotlivých menšin v Bělorusku. Při tvorbě těchto kategorií autor vycházel z Běloruské ústavy a Zákona o národnostních menšinách, a rovněž se inspiroval pracemi Brubakera. Systematická kategorizace umožní autorovi efektivně analyzovat postavení menšin v klíčových aspektech běloruského společenského a politického života. Kategorie budou rozděleny následovně:

1. Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny
2. Kulturní spolky a média menšin
3. Svoboda náboženského vyznání
4. Politické zastoupení

Hlavními zdroji této bakalářské práce jsou jak primární, tak sekundární literatura, která poskytuje komplexní pohled na postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku. Primárními zdroji jsou především vládní dokumenty a zákony Běloruské republiky, které jsou klíčové k pochopení legislativních rámců a jejich změn v průběhu let. Oficiální statistiky běloruského statistického úřadu (*Belstat*) autor využívá ke kvantitativní analýze demografických dat o menšinách a ke zhodnocení proměn v čase. Navíc byly studovány oficiální stránky a publikace jednotlivých menšinových organizací, které poskytují informace o jejich aktivitách a postavení ve společnosti. Sekundární literatura pak poskytuje kritický pohled a analýzu těchto změn a jejich dopadu na národnostní menšiny.

Klíčovým teoretickým zdrojem se stal koncept *triadického nexu* Rogerse Brubakera, který poprvé zmiňuje v eseji *National Minorities, Nationalizing States, and External National Homelands in the New Europe* a který se ukázal jako užitečný pro systematickou analýzu vztahů mezi národnostními menšinami, znárodňujícím státem a zahraničními vlastmi. Tento koncept je nezbytný pro pochopení politických a sociálních procesů ovlivňujících postavení těchto menšin. Brubakerovy práce byly doplněny o kritické pohledy dalších akademiků, jako jsou

Taras Kuzio (2001) a Anthony D. Smith (2002), kteří rozšiřují diskuzi o roli mezinárodních organizací a dalších faktorů.

Autor vychází i z monografií a akademických článků. Zásadní roli hraje kniha Timothyho Snydera *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999*. Timothy Snyder je držitel četných ocenění a zaměřuje se na Východní a Střední Evropu. Mezi jeho další významné publikace bezesporu patří *Krvavé země – Evropa mezi Hitlerem a Stalinem* (angl. *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*) a *Cesta k nesvobodě – Rusko, Evropa a Amerika* (angl. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*). Monografie Snydera je v této bakalářské práci využita pro historický kontext, ale také k uvedení etnokulturní politiky v postsovětském období. V neposlední řadě autor odkazuje na Snydera ke zhodnocení vztahů mezi Běloruskem a Polskem během devadesátých let.

Nelly Bekusová a její práce *Reassembling Society in a Nation-State: History, Language, and Identity Discourses of Belarus* a *Ethnic Identity in Post-Soviet Belarus: Ethnolinguistic Survival as an Argument in the Political Struggle* poskytují hluboký vhled do historického formování běloruské identity a její proměny po rozpadu SSSR. Práce Bekusové jsou důležité pro pochopení kulturní a jazykové politiky v Bělorusku, která má vliv na postavení národnostních menšin.

Pro analýzu postavení menšin během prezidentství Aljaksandra Lukašenka autor využívá řadu dalších badatelů. Mezi nejdůležitější patří bezesporu několik prací od Davida Marplese a Grigorije Ioffeho, dvou předních odborníků na běloruskou politiku a společnost. Marples se ve svých pracích (*Belarus: A Denationalized Nation* a *Changing Belarus*) věnuje zejména zkoumání Lukašenkovy éry, konkrétně jeho politickým strategiím a jejich dopadu na společnost. Ioffe se zaměřuje na analýzu národnostních otázek a identitních politik v Bělorusku, přičemž poskytuje hlubokou analýzu sociopolitické dynamiky v zemi. Oba badatele autor považuje za klíčové pro pochopení složitých vztahů mezi běloruským státem a národnostními menšinami v kontextu Lukašenkovy vlády.

V bakalářské práci autor využívá také žurnalistické zdroje, které byly klíčové pro získání aktuálních informací a informací zachycujících problémy menšin. Mezi nejvýznamnější zdroje patří *Deutsche Welle (DW)*, *BBC* a *Radio Svoboda*. Autor využil i další zpravodajské servery, jako například *Belta*, *Belsat* a *Current Time*. Klíčovou roli také hrají reporty od různých nevládních organizací (NGOs) zabývajících se problémy národnostních menšin v Bělorusku. Autor využívá hlavně reporty od *Minority Rights Group*, *OHCHR* a *Human Rights Watch*. Tyto reporty řeší přímo problémy menšin v různých obdobích a pomáhají autorovi při analýze konkrétních kritérií postavení národnostních menšin. Autor nicméně využívá obsáhlé množství

literatury pro analýzu, jelikož většina zdrojů buď detailněji neřeší problém konkrétní menšiny, nebo se přímo nezabývá problémy menšin.

1. Teoretické ukotvení

V první kapitole se autor zaměřuje na teoretické základy, které budou využity pro analýzu národnostních menšin v Bělorusku. Kapitola je rozdělena do tří podkapitol. První podkapitola představí *triadický nexus* Rogerse Brubakera, který je klíčovým teoretickým rámcem této práce. Druhá podkapitola se zaměří na kritiku tohoto modelu. Třetí podkapitola pak představí právní rámec ochrany menšin v mezinárodním a běloruském prostředí.

1.1. Model Rogerse Brubakera

Autor této bakalářské práce vychází z konceptu *triadického nexu* Rogerse Brubakera. Tento koncept je speciálně vytvořený pro analýzu vztahů ve východní Evropě a pomůže autorovi systematizovat celou práci. *Triadický nexus* definuje, co je *národnostní menšina*, a přináší také definice *znárodňujícího státu* a *zahraniční národní vlasti*. Tyto dva další prvky konceptu jsou zásadní pro analýzu postavení menšin v Bělorusku.

Mezi hlavní oblasti Brubakerovy expertizy patří imigrace a nacionalismus. Do akademického světa přispěl konceptem *triadického nexu*, který je vhodný pro zkoumání běloruského případu, jelikož přehledně popisuje vztahy mezi *národnostními menšinami*, *znárodňujícím státem* a *zahraničními národními vlastmi (external homeland)*. Tento koncept vznikl jako reakce na změnu politického prostředí východní a střední Evropy na počátku 90. let minulého století. S rozpadem Sovětského svazu se mnohé národy ocitly na rozcestí. Ve své eseji *National Minorities, Nationalizing States, and External National Homelands in the New Europe*, Brubaker (1995) popisuje *triadický nexus* jako vztah mezi *národnostní menšinou* (pro případ této práce: Poláky, Ukrajinci a Rusy), *znárodňujícím státem* (pro případ této práce: Bělorusko) a *zahraniční vlastí* (pro případ této práce: Polsko, Ukrajina a Rusko). Tento triadický vztah autor vnímá jako klíčový k pochopení vztahu mezi Běloruskem a jeho menšinami. Brubaker zdůrazňuje, že koncepty *národnostních menšin*, *znárodňujících států* a *zahraničních vlastí* nejsou pevně dané, ale jsou dynamické. Význam těchto pojmů se neustále mění. Jinými slovy, jedná se o dynamickou interakci tří typů nacionalismů (etnický, občanský a kulturní), které ovlivnily politiku postsocialistických států (Smith, 2002, s. 3). V následující části práce autor detailně vysvětlí tyto tři koncepty a objasní jejich význam a relevanci pro tuto práci.

Národnostní menšina

Ze všeho nejdříve je důležité rozlišovat mezi pojmy *etnické menšiny* a *národnostní menšiny*. Hlavní rozdíl spočívá ve vnímání vlastního národa jako samostatného útvaru s vlastním

historickým územím (vlastí) a touhou po určité politické autonomii nebo samosprávě. (Kymlicka, 1995, s. 22–24). Sám Brubaker (1996, s. 60–62) nepovažuje *národnostní menšiny* za pevně dané skupiny založené pouze na etnických charakteristikách, jako je kupříkladu jazyk nebo kultura. Naopak je vnímá jako skupiny, jejichž charakter a definice se mohou měnit a vyvíjet v závislosti na společensko-politických podmínkách. Prostřednictvím této perspektivy lze *národnostní menšiny* chápat jako aktivní účastníky veřejného života, kteří mohou mít různé názory a cíle, jež mohou být ve vzájemném protikladu.

Ve své eseji Brubaker (1995, s. 112–114) představuje komplexní charakteristiku *národnostní menšiny*, která se skládá ze tří klíčových aspektů:

1. Veřejný nárok na příslušnost k etnokulturnímu národu, který se odlišuje od početně nebo politicky dominantního etnokulturního národa.
2. Požadavek na státní uznání této odlišné etnokulturní národnosti.
3. Prosazování určitých kolektivních, kulturních nebo politických práv na základě této etnokulturní národnosti².

Tyto nároky se mohou značně lišit – od skromných požadavků na správu nebo vzdělávání v jazyce menšiny až po výrazné požadavky na rozsáhlou územní a politickou autonomii, která hraničí s úplnou nezávislostí. Brubaker (1996, s. 60) zdůrazňuje: „*Postoje národnostních menšin mohou být zcela odlišné – variabilní. Zatímco některé menšiny mohou usilovat o úzkou spolupráci s orgány veřejné správy, jiné mohou dávat přednost separatističtějšímu přístupu³, který odráží rozmanitost jejich historických zkušeností a současných aspirací.*“

Znárodňující stát

Rogers Brubaker (1996, s. 63–66) představuje koncept *znárodňujícího státu*, který popisuje zemi usilující o to, stát se plně realizovaným národním státem, avšak tohoto cíle dosud nedosáhla. Koncept byl vyvinut k analýze nově vzniklých států po rozpadu nadnárodních politických celků jako byl Sovětský svaz, Jugoslávie či Československo. Hlavní myšlenkou konceptu je politická dynamika přítomná v těchto státech. Mezi hlavní charakteristiky *znárodňujícího státu* patří:

1. Neúplný národní stát
2. Podpora národních vlastností: snaha státu podporovat jazyk, kulturu, demografický status, hospodářskou prosperitu nebo politickou hegemonii daného národa.

---

² Překlad z anglického originalu: autor práce.

³ V kontextu národnostních menšin se tento přístup vztahuje k touze dané menšinové skupiny odlišit se od státu, ve kterém žije, nebo se od něj dokonce oddělit, pomocí zahraniční vlasti (Lepskiy & Lepska, 2023). Příkladem může být arménské separatistické hnutí v Náhorním Karabachu, které bylo podporováno zahraniční vlastní (Kurt & Tüysüzoğlu, 2023).

3. Vnímání vs. realita: etnické menšiny nebo zahraniční vlasti mohou vnímat politiky a postupy jako znárodnující, i když představitelé znárodnujícího státu takovou charakteristiku popírají.

Brubaker (2011, s. 1786) také identifikoval pět zásadních motivů typických pro nacionalistický diskurz v nástupnických státech, které slouží k ospravedlnění politiky znárodnování. Prvním je myšlenka, že stát obsahuje *národní jádro* (core nation) vymezené etnokulturně, které nemusí být nutně spjaté s občanstvím nebo s povolením k trvalému pobytu. Druhým je nárok na vlastnictví či prvenství, kdy je vnímáno, že je zde stát především pro členy národního jádra. Třetím motivem je tvrzení, že se národní jádro nachází v nevýhodné pozici. Čtvrtý motiv zdůrazňuje potřebu státních opatření k posílení národního jádra, včetně podpory jejího jazyka, kulturního rozvoje, demografické síly, ekonomické prosperity nebo politické hegemonie. Pátý motiv pak zahrnuje tvrzení, že tato opatření jsou nápravná nebo kompenzační, zaměřená na odstranění diskriminace nebo útlaku, kterým národní jádro v minulosti trpělo.

V případě Bělorusů se jedná o národ, který sice má svůj vlastní stát, ale v důsledku diskriminace v minulosti (Ruské impérium a Sovětský svaz) je ekonomicky, kulturně a demograficky nestabilní. To vyžaduje podporu pro posílení jejich jazykového, kulturního a politického postavení. Bělorusko jako *znárodnující stát* je speciální tím, že v něm převládá jazyk jeho *národnostní menšiny*, tj. ruština. Důvodem je pokračování sovětské politiky rusifikace a denacionalizace běloruštiny a běloruské kultury. V zásadě se jedná o *ruský znárodnující se stát* (Kuzio, 2001, s. 148).

Úvahu profesora Kuzia (2001) autor považuje za trefnou, avšak ruská anexe Krymu a proxyagrese na Donbasu v roce 2014 vedly k tomu, že běloruština a běloruská kultura začaly být posilovány. Tento jev lze vysvětlit obavami prezidenta Lukašenka z podrobení Běloruska Ruskem. Na tomto příkladu autor chce ukázat, že jazyk je pro Lukašenka pouze dalším nástrojem k udržení se u moci, který může využít například k přilákání voličů opozice. Po protestech v roce 2020 se Lukašenko zcela přiklonil k Putinovi, který se stal protektorem jeho režimu (Daneyko, 2017; Shraibman, 2016).

Zahraniční vlast

Poslední součástí Brubakerovy teorie je pojem *zahraniční vlast* (*external homeland*). Brubaker (1996, s. 66–67) opět zdůrazňuje, že tento pojem není statický, podobně jako v případě jiných aspektů jeho teorie. *Zahraniční vlast*, podle Brubakera, usiluje o ochranu svých menšin před asimilací, což vyplývá z pocitu společné národní sounáležitosti, která překračuje politické hranice.

Tento koncept lze dobře ilustrovat na případu Maďarska a jeho vztahu k maďarské menšině na Slovensku. Po rozpadu Rakouska-Uherska byla velká část Maďarů odtržena od Uherska a začleněna do nově vzniklých států, včetně Československa⁴. Na Slovensku zůstala významná maďarská komunita. Maďarsko se chová jako příkladná *zahraniční vlast*, která udržuje intenzivní politiku ochrany a podpory maďarské menšiny v sousedních zemích, jako je Slovensko, kde podíl Maďarů činí 8,5 %. Důvodem asertivní politiky maďarské vlády je obava z úbytku a asimilace menšiny na Slovensku (Waterbury, 2018, s. 347). Mezi nejdůležitější kroky maďarské vlády patří udělení plného občanství⁵ – spolu s volebním právem – etnickým Maďarům v zahraničí; podpora politického a kulturního života maďarské menšiny na Slovensku (Kochenov & Basheska, 2015).

1.2. Kritika Triadického Nexu

Brubakerova teorie byla v době svého vydání široce uznávána pro své zkoumání interakcí mezi státy a jejich menšinami. Tato popularita však rovněž přinesla konstruktivní kritiku. Nejčastější kritika se zaměřuje na nedostatky konceptu znárodňujícího státu (Kuzio, 2001) a absenci dalšího faktoru – mezinárodních organizací (Smith, 2002). V následujících podkapitolách si autor klade za cíl představit některé kritiky *triadického nexu*.

Problém konceptu znárodňujícího státu

Taras Kuzio, renomovaný badatel a odborník v oblasti politologie, výrazně kritizuje přístup k rozlišování mezi západoevropskými tzv. občanskými a znárodňujícími státy. Podle Kuzia (2001, s. 139–143) je toto rozlišení problematické, neboť ignoruje skutečnost, že i západní občanské státy obsahují jak etnické, tak občanské složky, které jsou neustále ve vzájemné interakci. Kuzio dále argumentuje, že rovnováha mezi etnickými a občanskými prvky v každém státu závisí na stupni dosažené demokratizace, a že jednoduché kategorizace mohou vést k nepochopení složitých sociopolitických dynamik v těchto zemích. Z této premisy vyplývá, že Brubakerovo rozlišení mezi Východem jako znárodňujícím se a Západem jako občanským státem je matoucí. Kuzio zpochybňuje originalitu tohoto konceptu, neboť se podezřele podobá Kohnově rozdělení na občanský dobrý Západ, a etnický zlý Východ (Dungaciu, 1999; Kuzio, 2001, s. 136). Pro lepší pochopení Kuzio navíc uvádí příklad práva hlasování pro ženy, které bylo v občanských státech zavedeno až v průběhu 20. století, přičemž

---

⁴ Stalo se to podpisem Trianonské smlouvy z června 1920. Na tuto smlouvu se často nechvalně odvolává sám maďarský premiér Viktor Orbán (Harzer, 2020).

⁵ Slovensko v roce 2010 zrušilo možnost dvojího občanství v reakci na kroky maďarské vlády (Van Der Baaren 2020, s. 15–16).

ve Švýcarsku dokonce až v roce 1971. Ani jeden z táborů neposkytuje polyetická⁶ práva, což naznačuje, že ve skutečnosti jsou státy v obou polovinách Evropy občanské (Kuzio, 2001, s. 145)

Namísto toho Kuzio (2001) poskytuje svou vlastní interpretaci konceptu znárodnujícího státu, do kterého zařadil dva státy: Jugoslávii (v té době stále existující) a Bělorusko. Podle jeho klasifikace (2001, s. 149) jsou státy definovány jako znárodnující pouze tehdy, pokud se jedná o etnické státy, které svým obyvatelům upírají občanská práva. Tato definice obsahuje čtyř podkategorie občanského státu (*státy monoetnické, pluralitní liberální, pluralitní neliberální a státy etnické*) a kategorii *znárodnující státy*, o kterých Kuzio (2001, s. 149) píše: „*Státy, které popírají občanská i polyetická práva (Jugoslávie), a ruský znárodnující stát Bělorusko.*“ Klasifikací Běloruska jako *znárodnujícího státu* přispívá Kuzio (2001) k dalšímu rozvoji a potvrzení Brubakerova konceptu v akademickém diskurzu.

Nedostatek dalšího faktoru – mezinárodní organizace

Brubakerův *triadický nexus* byl publikován těsně před zahájením jednání o vstupu zemí východní a střední Evropy do EU. Tento krok vyvolal intenzivní debaty o roli EU jako nadnárodního aktéra, což mělo významný vliv na národnostní menšiny v kandidátských zemích. Diskuse se zaměřila na to, jak EU aktivně formuje menšinové politiky kandidátských zemí prostřednictvím kritérií pro vstup do EU⁷ (Petsinis, 2020, s. 32). Akademici na to reagovali transformací *triadického nexu* na kvadratický a přidáním mezinárodní organizace (v tomto případě EU) jako čtvrtého aktéra (Budryte, 2017; Pettai, 2006; Smith, 2002).

Pro účely této analýzy však bude zachován původní triadický model, neboť se jeví jako vhodný a dostačující pro zamýšlený rozsah této práce. Bělorusko, které v současnosti není a ani se v blízké budoucnosti neplánuje stát kandidátskou zemí EU, podléhá minimálnímu vlivu⁸ ze strany Evropské unie a dalších západních mezinárodních organizací (Clem, 2011). Tento fakt umožňuje autorovi práce se plně soustředit na dynamiku mezi národnostními menšinami, znárodnujícím státem a zahraničními vlastmi v rámci Běloruska, aniž by bylo nutné rozšiřovat analytický rámec na kvadratický model zahrnující evropské nebo globální aktéry.

1.3. Mezinárodní a běloruský právní rámec ochrany menšin

Práva menšin jsou zásadní pro zajištění rovnosti a spravedlnosti v moderních státech. Nicméně v posledním desetiletí dochází k růstu autoritářských režimů a úpadku demokratických, což

---

⁶ Práva a ochrana různých etnických skupin a menšin v rámci svých hranic.

⁷ Přesněji – *Kodaňských kritérií*.

⁸ Bylo by možné argumentovat sankcemi, autor však namítá, že Lukašenkovi se podařilo udržet politický režim především díky ekonomické a politické podpoře Ruska a Číny.

může značně omezit práva jednotlivých menšin (Diamond, 2024). V roce 2020 počet zemí směřujících k autoritářství překonal počet zemí směřujících k demokracii (International IDEA, 2023; Nord et al., 2024). Pandemie Covid-19 navíc poskytla vládám prostředky k dalšímu omezování svobod (USGLC, 2021). Mezinárodní institut pro demokracii a volební pomoc (2023, s. 19) ve svém reportu uvádí, že Bělorusko za posledních 5 let zaznamenalo největší demokratickou recesi v Evropě, což výrazně omezuje práva tamních menšin.

Autoritářské režimy se často zaměřují na práva menšin v rámci širší strategie, jak se udržet u moci. Jak je uvedeno v úvodu, cílem práce je analyzovat současné platné mezinárodní a vnitrostátní mechanismy ochrany menšin, zejména těch národnostních. Mezinárodní společenství se zavázalo k ochraně práv menšin prostřednictvím několika dokumentů a úmluv. Mezi nejdůležitější patří *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)* z roku 1966⁹, který článkem 27 zajišťuje práva etnických, náboženských a jazykových menšin (OHCHR, 1966). Dalším významným dokumentem je *Úmluva o právech dítěte*, jejíž článek 30 specifikuje práva dětí z menšinových společností. *Deklarace OSN o právech osob patřících k národnostním nebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám* z roku 1992 stanovuje základní standardy pro ochranu těchto práv a poskytuje vodítka pro státy při přijímání vhodných legislativních opatření (OHCHR, 1992). Evropský pohled na problematiku menšin potvrdila Rada Evropy přijetím *Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin (FCNM)* v roce 1995 (Council of Europe, 1995).

Hlavními rozdíly mezi *FCNM* a Deklarací OSN jsou její právní závaznost pro signatáře, specifitější opatření (například článek 4 *FCNM*) a pravidelný monitoring implementace úmluvy členskými státy (článek 24 *FCNM*). V této úmluvě však chybí definice samotného pojmu *národnostní menšina*. Definici nastiňuje Organizace spojených národů, která zdůrazňuje, že neexistuje žádná mezinárodně uznávaná definice menšin. Podle jejich návrhu, na základě *Deklarace OSN o právech osob patřících k národnostním nebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám*, je: „*menšina národní, etnická, náboženská nebo jazyková skupina, která je početně menší než zbytek populace a jejíž členové sdílejí společnou identitu. Obvykle jsou menšiny ve srovnání s většinou v ekonomické a politické sféře nedominantní*“ (UNHCR, n.d).

Návrh OSN vychází z jedné z nejrozšířenějších definic Francesca Capotortiho (1979, s. 7), již předložil v roce 1977 v souvislosti s článkem 27 *ICCPR*: „*Menšina je skupina početně menší než zbytek populace státu, která je v nedominantní pozici. Její členové, jakožto státní*

---

⁹ V platnost vstoupil až v roce 1976.

příslušníci, mají etnické, náboženské nebo jazykové charakteristiky odlišné od zbytku populace a projevují, byť jen implicitně, pocit solidarity zaměřený na zachování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.“ Capotorti ve své práci klade důraz na státní příslušnost členů menšiny k danému státu, kteří musí mít nejen odlišné etnické, náboženské nebo jazykové charakteristiky, ale také projevovat pocit solidarity směřující k zachování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka. Nejdůležitější, jak poznamenává Will Kymlicka (1995, s. 2–3), odborník na práva menšin, je zajistit menšinám základní lidská práva. Svoboda projevu, sdružování a svědomí jsou sice přisuzována jednotlivcům, ale jsou zásadní i pro skupiny. Tato práva umožňují menšinám svobodně vyjadřovat svou identitu, kulturu a názory, což je nezbytné pro jejich integraci do společnosti.

Bělorusko

Základním dokumentem chránícím práva menšin je *Ústava Běloruské republiky*, přijatá v roce 1994 a pozměněná v letech 1996, 2004 a 2022. Ústava zrušila povinnost občanů uvádět svou etnickou příslušnost, což bylo dědictvím z dob Sovětského svazu. Také bylo zakotveno právo každého obyvatele republiky používat svůj mateřský jazyk. Svoboda volby vyučovacího jazyka je rovněž zaručena státem. Vztahy mezi národnostními menšinami se řídí zásadami rovnosti a respektování jejich práv a zájmů (*Ústava Běloruské republiky*, 1994). Krátce po vyhlášení nezávislosti přijalo Bělorusko dne 11. listopadu 1992 zákon *O národních menšinách v Běloruské republice*, založený na běloruské ústavě a mezinárodních právních principech v oblasti lidských práv a práv národnostních menšin (*O národnostních menšinách v Běloruské republice*, 1992). Novelizován byl celkem dvakrát. V roce 2004 došlo k zavedení definice národnostní menšiny v souladu s *Konvincí SNS*¹⁰. Načež v roce 2007 k reorganizaci ochrany historického a kulturního dědictví v Běloruské republice Článek 1 definuje národnostní menšinu jako „*osoby s trvalým pobytem na území Běloruské republiky a státní příslušností Běloruské republiky, které jsou svým původem, jazykem, kulturou nebo tradicemi odlišné od hlavního obyvatelstva republiky.*“ Příslušnost k určité národnostní menšině je dobrovolná a nezávislá. Následně v článku 6 stát garantuje rovná politická, ekonomická a sociální práva pro občany hlásící se k národnostním menšinám. Mezi zaručená práva patří:

1. Právo na pomoc státu při rozvoji národní kultury a vzdělávání.
2. Právo používat mateřský jazyk a volbu jazyka komunikace, vzdělávání a výchovy.
3. Právo na zakládání médií a šíření informací v mateřském jazyce.
4. Právo na kulturní styky s krajany mimo Bělorusko.

---

¹⁰ Konvence dostupná z <https://docs.cntd.ru/document/901732493>.

5. Právo na svobodu náboženství a vykonávání náboženských obřadů v mateřském jazyce.
6. Právo na zachování historicko-kulturního dědictví.
7. Právo na zakládání a členství ve veřejných organizacích.
8. Právo volit a být volen do státních orgánů.
9. Právo na rovný přístup k veřejným funkcím.

První článek zákona uvádí jako nezbytné kritérium pro národnostní menšinu státní příslušnost (O národnostních menšinách v Běloruské republice, 1992). Tento požadavek je v rozporu s přístupem OSN, která to v *Deklaraci o právech osob patřících k národnostním nebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám* nezmiňuje a upozorňuje na to, že občanství se stává privilegovaným statutem, zatímco osoby patřící k menšinám bez občanství jsou zbaveny určitých práv, která náleží občanům (OHCHR 1992; OHCHR, 2022a; Secretary-General & Subcommission on the Promotion and Protection of Human Rights, 2005, s. 11).

Bělorusko je také členem Organizace spojených národů (OSN) od roku 1945, kdy bylo součástí Sovětského svazu jako Běloruská SSR. V rámci OSN podepsalo Bělorusko dohodu o ochraně menšin, konkrétně *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)*, který zaručuje práva etnickým, náboženským a jazykovým menšinám. Nicméně Bělorusko není členem Rady Evropy, i když od roku 1992 mělo status speciálního účastníka. Tento status byl však zrušen jako reakce na referendum v roce 1996. Referendum vedlo k zachování trestu smrti a zrušení parlamentu, což bylo v rozporu se zásadami Rady Evropy, a vedlo k vyloučení Běloruska z procesu evropské integrace v oblasti lidských práv (Council of Europe, 2002). Běloruské členství ve Společenství nezávislých států¹¹ (SNS) (CIS, n.d.) se sebou obnáší i členství v Úmluvě SNS o poskytování práv osobám patřícím k národnostním menšinám¹². Ulasiuk (2013, s. 20) poukazuje na to, že v běloruské ústavě není jasně definována právní aplikace mezinárodních smluv ani jejich přednost před vnitrostátními zákony¹³. Nejasnosti a obecnosti právních předpisů pro národnostní menšiny mohou způsobit právní nejistotu, což může vést k jejich politickému zneužití. Vláda může využít těchto nejasností k diskriminaci a potlačování nevhodných skupin. Jelikož je však legislativní rámec menšinových práv v běloruském právním systému poměrně nedostatečně definován, může potenciálně způsobovat politické zneužívání a diskriminaci menšin. Neexistence členství v Radě Evropy znamená absenci nezávislého mezinárodního mechanismu kontroly dodržování lidských práv. Rovněž

---

¹¹ Anglicky: CIS – Commonwealth of Independent States.

¹² Rusky: Konvetsiya SNG ob obespechenii prav lits, prinadlezhashchikh k natsional'nym men'shinstvam.

¹³ Článek 8 běloruské ústavy obecně zaručuje práva a svobody občanů stanovené ústavou a mezinárodními závazky Běloruska (Ústava Běloruské republiky, 1994).

odchod z *Prvního opčního protokolu Mezinárodního paktu o občanských a politických právech*, zrušilo právo jednotlivců podávat stížnosti k Výboru OSN pro lidská práva (OHCHR, 2022b). Tento krok dále omezil možnosti mezinárodního dohledu a zajištění spravedlnosti pro oběti porušování lidských práv. Pro lepší systematizaci práce bude autor pracovat s následujícími kritérii:

1. Svobodný přístup ke vzdělávání v menšinovém jazyce
2. Kulturní spolky a média menšin
3. Svoboda vyznávat náboženství
4. Politické zastoupení

Autor se těmito kritérii snaží postihnout základní podmínky pro normální fungování jednotlivých národnostních menšin. Tato kritéria vycházejí z běloruské ústavy a zákona o národnostních menšinách, které tvoří klíčový rámec pro ochranu menšin v Běloruské republice. Při tvorbě kritérií autor také vycházel z definice národnostních menšin podle Rogerse Brubakera, zejména z třetího bodu jeho definice, který zahrnuje například prosazování politických práv národnostní menšinou.

2. Historický a demografický kontext

Cílem této kapitoly je poskytnout komplexní pochopení historického a demografického kontextu, který formoval národnostní menšiny v Bělorusku. Kapitola je rozdělena do tří podkapitol. První podkapitola se zaměřuje na historické formování běloruské identity. Druhá podkapitola poskytuje demograficko-historický přehled národnostních menšin v Bělorusku. Třetí podkapitola se věnuje politickému vývoji po vzniku samostatnosti a analyzuje, jak tento vývoj ovlivnil národnostní menšiny v zemi.

2.1. Historické formování běloruské identity

Na počátku 90. let 20. století zasáhl východní a střední Evropu rozpad Sovětského svazu. V tomto kontextu se Běloruská republika stala politickým vyjádřením běloruského národa (Jocelyn, 1998, s. 73). Stejně jako jiné postsovětské země, Bělorusko muselo projít procesem institucionálního a ideologického formování nového státu, což podrobně analyzuje Bekusová (2014, s. 43). Rusifikaci, na krátkou dobu¹⁴, nahradila bělorusifikace, jejímž cílem bylo obnovit běloruskou kulturu a jazyk, které byly po staletí potlačovány Ruským impériem a Sovětským svazem. Tento proces narazil na závažný problém, který byl již dříve zmíněn: politickou a kulturní dominanci Ruského státu, která trvá od roku 1772¹⁵ (Bekus, 2014, s. 44).

Geografická poloha Běloruska, ležícího mezi dvěma evropskými velmocemi, Ruskem a Polsko-litevskou unií, historicky předurčila region k tomu, aby se stal bojištěm těchto mocností. Po rozdělení území Polsko-litevského státu mezi přilehlé velmoci, získalo Rusko významnou část běloruského území. Jak podotýká Bekusová (2014, s. 44), carské povolení používat polštinu pro běloruskou šlechtu vedlo k marginalizaci běloruštiny, která byla redukována na úroveň malého, utlačovaného dialektu, ovlivněného polskou kulturou a ruskou dominancí. Následný polský odpor proti Rusku¹⁶ vyústil v posílení rusifikačních snah, které vyvrcholily v roce 1859, kdy Rusko začalo omezovat tisk zákazem používání polské latinky a cenzurovalo práce nevyhovující ruským úředníkům. Tato omezení byla zmírněna po ruské revoluci v roce 1905¹⁷ (Mečkovskaja, 2003, s. 55–56; s. 112–13). Více k tématu rusifikace mezi lety 1863–1914 pojednává Theodore R. Weeks (2004).

Běloruské národní obrození na přelomu 19. a 20. století bylo ukázkovým příkladem nacionalismu malých národů podle Miroslava Hrocha (in Bekus, 2014, s. 45). Hlavní rozpor v

---

¹⁴ Až do roku 1995, kdy nově zvolený prezident Lukašenko uspořádal referendum o statusu ruského jazyka.

¹⁵ První dělení Polsko-litevské unie.

¹⁶ Polská povstání 1830 a 1863.

¹⁷ Bylo povoleno vydávání novin, časopisů a knih v běloruském jazyce.

běloruské identitě, který se projevil na konci 19. století, je spor v rámci běloruské šlechty ohledně používání abecedy pro běloruský jazyk¹⁸. Tato nejistota symbolicky odrážela historické váhání Bělorusů mezi sebeurčením prostřednictvím kulturní blízkosti k Východu, reprezentovaného vazbami na Rusko, a k Západu, což zahrnovalo politickou a historickou pospolitost s Polskem.

S nástupem komunistické nomenklatury byla zahájena krátce trvající politika *korenizace*. To vyústilo v podporu běloruštiny a do roku 1928 bělorusky mluvilo až 80 % státních zaměstnanců a téměř všechny noviny byly publikovány v běloruštině. Nicméně na konci 20. let, s příchodem Stalina k moci, byla *korenizace* nahrazena politikou *Přátelství národů*, jejímž cílem bylo zavedení sovětské identity (sovětizace) s vedoucí rolí ruštiny jako sjednocovacího jazyka. Běloruskost se postupně začala spojovat s ruským jazykem a sovětskou kulturou. (Bekus, 2014, s. 46-47). Běloruská sovětská socialistická republika (BSSR) se utvářela jako výrazně komunistický stát, kde mnoho vůdců získalo svou moc díky svému postavení ve stranických a státních strukturách. Stát se v průběhu rychle a nerovnoměrně industrializoval a urbanizoval. Výsledkem bylo, že v republice dominovalo jedno město – Minsk, hlavní město BSSR. V Minsku se soustředila kulturní a politická aktivita. Zároveň bylo toto město ekonomickým centrem republiky. Důsledkem bylo posílení sovětské identity (Bekus, 2017; Marples, 2016b). Už v osmdesátých letech nebyla v Minsku ani v dalších 94 městech žádná škola, který by vyučovala v běloruštině. (Marples, 1999, s. 50–51; Snyder, 2003, s. 283).

Z tohoto důvodu lze konec sovětského období charakterizovat nízkou úrovní běloruské identity. Jocelyn (1998, s. 75–76) kupříkladu uvádí: „*Nejenže s běloruskou národností bylo spojeno jen málo disidentství a v neoficiálních důkazech bylo možné nalézt jen málo protiruských nálad, ale všechny dostupné důkazy naznačovaly, že Bělorusové postupně opouštějí svůj „vlastní“ jazyk ve prospěch jazyka jiného národa: ruštiny.*“ Nízká míra nacionalismu vedla k tomu, že proti udělení oficiálního statusu ruského jazyka hlasovalo pouze 12,7 % lidí, a to i přes tvrdý nacionalistický odpor (Jocelyn, 1998, s. 74).

S nástupem Lukašenka se vrátilo budování běloruské identity podle vzoru sovětské minulosti. Komunistické myšlenky byly nahrazeny oslavou národních tradic a přivlastněním si sovětské identity. Zásadní roli hraje také téma *Velké vlastenecké války*. Příběh sovětské oslavy vítězství ve *Velké vlastenecké válce* byl upraven tak, aby vytvářel vyprávění o běloruské národní slávě (Bekus, 2023, s. 9). Po ruské anexi Krymu a Donbasu Lukašenko zahájil pokus

---

¹⁸ Šlechta se rozdělila na dva tábory. První prosazoval používání latinky, druhý prosazoval používání cyrilice.

o tzv. *měkkou bělorusizaci*. Měsíc po ruské anexi Krymu Lukašenko prohlásil: "*Nejsme Rusové, jsme Bělorusové*" (Melnýčuk, 2014). Tímto prohlášením popřel svůj čtyři měsíce starý výrok „*Jsme přátelé, jsme bratři, jsme jeden národ.*“ (Belta.by, 2014). Závislost na ruské pomoci se stala omezujícím faktorem pro bělorusifikaci. Autor předpokládá, že tzv. měkká bělorusizace je pouze prostředkem vhodným pro kontrolu integrace s Ruskem. Pochybnosti o této strategii se zvýšily po protestech v letech 2020–2021, kdy se Bělorusko stalo ještě více závislé na ruské podpoře (Bekus, 2023, s. 12). Nabízí se otázka, zda tato závislost neomezuje schopnost Běloruska udržet si svou národní identitu a suverenitu.

Běloruská identita je klíčová pro pochopení toho, jak se někteří představitelé etnických menšin mohou vnímat, a proč počet národnostních menšin není tak velký, jak by se mohlo předpokládat na území historicky bohatém na etnické skupiny. Často se stává, že se členové národnostních menšin vůbec neztotožňují se svou zahraniční vlastí a hlásí se k běloruské národnosti, jejíž identita je postavena na sovětské nostalgii a ruském jazyce jako hlavním komunikačním prostředku. Z těchto důvodů autor této bakalářské práce předpokládá, že skutečný počet členů určitých národnostních menšin je nižší, než by měl být.

2.2. Demograficko-historický přehled národnostních menšin v Bělorusku

Běloruská republika se nachází mezi Polskem na západě, Ruskem na východě, Ukrajinou na jihu a Litvou a Lotyšskem na severu. Bělorusko je z tohoto důvodu již od středověku místem, kde žije více etnických skupin. Mezi ty největší v dnešní době patří Bělorusové, Rusové, Poláci, Ukrajinci a Židé. Poslední jmenovaní kdysi patřili k těm největším. V roce 1941 podle Törnquist-Plewa (in Kotljarchuk 2013, s. 13–14) žilo na území Běloruska dokonce až 820 000 Židů. Nyní podle posledního sčítání jich z různých důvodů (holokaust a emigrace) žije v Bělorusku jen okolo 14 000.

Národnostní menšina	1999	2019
Rusové	1 141 731	706 992
Poláci	395 712	288 470
Ukrajinci	237 014	159 656
Židé	27 508	13 705

Zdroj: tabulka vypracovaná autorem na základě statistických dat Belstatu (2021, s. 264)

Avšak v této práci se autor zabývá hlavně nynějšími třemi největšími menšinami. Nejpočetnější z nich je ruská menšina. Podle Belstatu žilo na území Běloruska během posledního sčítání lidu kolem 707 000 Rusů, což představuje zhruba 7,5 % populace. Ve srovnání s rokem 1999 jich ubylo přibližně 430 000. Důvodem snížení počtu ruské menšiny je úbytek starší populace a asimilace. Největší podíl ruské menšiny žije v městských oblastech, s nejvyšší koncentrací v Minsku. Významné komunity Rusů lze nalézt také na severovýchodě Běloruska, na hranici s Ruskem, a také na severozápadě na hranici s Litvou a Lotyšskem v Braslavském rajonu (Belstat, 2021). Příslušníci této menšiny jsou většinou pravoslavní křesťané, kteří navštěvují kostely *Běloruské pravoslavné církve (BPC)* spadající pod *Ruskou pravoslavní církev* (Balič & Charitonov, 2018, s. 147). Podle statistických údajů Fadějeva (2014, s. 538), který se zabývá ruskou menšinou v Bělorusku¹⁹, se Rusové začali stěhovat do Běloruska během průmyslového rozvoje BSSR ve 30. letech, výrazně pak po druhé světové válce za účelem obnovy zničeného hospodářství, což vedlo k nárůstu jejich počtu z 336 000 (6,6 %) v roce 1939 na 1 311 000 (8,2 %) v roce 1989.

Hned po Rusech tvoří druhou nejpočetnější etnickou menšinu v Bělorusku Poláci. Podle oficiálního sčítání lidu z roku 2019 žije v Bělorusku více než 287 000 Poláků, což představuje 3,1 % populace. Tento počet však vykazuje klesající trend. Pokud data porovnáme s rokem 1999, kdy počet Poláků v Bělorusku přesahoval 387 000. Pokles o více než 100 000 osob naznačuje postupný úbytek této etnické menšiny. Je však důležité zmínit, že polské zdroje někdy uvádějí vyšší počet (až do výše 1 milionu) Poláků žijících v Bělorusku, než jaký je zaznamenán v oficiálních běloruských statistikách (Harper, 2021). Poláci v Bělorusku žijí především v severozápadní části země, zejména v Hrodenské oblasti, která sousedí s Polskem a Litvou. Tato geografická blízkost historicky podpořila kulturní a etnické vazby mezi Poláky a běloruským obyvatelstvem. Z hlediska náboženské příslušnosti jsou Poláci v Bělorusku převážně katolíci (Balič & Charitonov, 2018, s. 147). Katolická víra hraje významnou roli v jejich kulturní identitě a komunitním životě. Většina katolických kněží pochází z Polska nebo v Polsku studovala. Kostely a katolické náboženské slavnosti jsou důležitou součástí života polské menšiny v Bělorusku.

Polská menšina na území dnešního Běloruska je pozůstatkem Polsko-litevské unie (1386–1795). Tato unie vznikla sňatkem litevského velkoknížete Jogaila a polské královny Jadwigy, který vedl k přílivu polských kolonistů do Běloruska. Lublinskou smlouvou z roku 1569 se z neformální unie stala formální *Rzeczpospolita*. V roce 1696 byla polština přijata jako

---

¹⁹ Musí se mu vytknout větší zaujatost, jelikož vnímá Bělorusy jako větev ruského národa.

úřední jazyk, což vedlo k jazykové a kulturní asimilaci běloruské a litevské šlechty. Velký vliv na úbytek polské menšiny měla rusifikace běloruského teritoria a sovětské deportace, které nejčastěji směřovaly na Sibiř během druhé světové války (Weeks, 2004). Podrobněji sovětskou deportaci rozebírá Piotr Wróbel (2014) ve své práci *Class War or Ethnic Cleansing? Soviet Deportations of Polish Citizens from the Eastern Provinces of Poland, 1939–1941*.

Další významnou národnostní menšinou, jak historicky, tak i početně, jsou Ukrajinci. Podle posledního sčítání lidu v roce 2019 žilo na území Běloruska přibližně 159 000 Ukrajinců, což představuje přibližně 1,7 % celé běloruské populace. Za posledních 10 let se počet Ukrajinců téměř nezměnil, nicméně je patrný úbytek ukrajinského obyvatelstva ve srovnání s rokem 1999, kdy jich na území Běloruska žilo kolem 237 000. Je důležité také přihlídnout k tomu, že od roku 1999 probíhá stagnace celkového počtu obyvatel Běloruska. Ukrajinci žijí hlavně v Brestské a Homelské oblasti (které přímo sousedí s Ukrajinou) a také v Minsku. Celkově v těchto třech oblastech žije kolem 60 % ukrajinské populace v Bělorusku (Belstat, 2021, s. 264). Velký počet Ukrajinců používá ruštinu jako svůj první jazyk a mnoho z nich se asimilovalo do ruské komunity. Ukrajiništinu si zachovala komunita Ukrajinců žijících na venkově (Minority Rights Group, 2008). Ukrajinské etnikum obývá hlavně jižní oblasti Běloruska již od dob Kyjevské Rusi (Plochy, 2006; Snyder, 2003).

2.3. Vývoj po vzniku samostatnosti

Ještě dva roky před Lukašenkovým nástupem, předseda běloruského parlamentu Stanislav Šuškevič, který za Bělorusko podepsal Bělověžské smlouvy²⁰, podepsal v roce 1991 s Polskem *Deklaraci o dobrém sousedství, vzájemném porozumění a spolupráci*. Byl to první dokument podepsaný oběma zeměmi a první, který se týkal role polské menšiny v Bělorusku a běloruské menšiny v Polsku²¹ (Burant, 1993, s. 407; Snyder, 2003, s. 267–68). Jeho primárním účelem bylo stanovení hranic mezi Polskem a Běloruskem²² na základě dohody z roku 1945. Deklarace rovněž potvrdila rovnost vztahů, nedotknutelnost hranic, respektování identity národnostních menšin, potřebu spolupráce v oblasti hospodářství, kultury, ochrany životního prostředí,

---

²⁰ Dohoda oficiálně umožnila rozpad SSSR. Dokument podepsal již zmíněný Šuškevič, na ruské straně Jelcin a na ukrajinské Kravčuk.

²¹ Běloruská menšina v Polsku obývá především oblast na východě a zejména v okolí Bialystoku. Ještě před touto dohodou a oficiálním vyhlášením nezávislosti Běloruska se běloruské představitelé snažili přesvědčit polskou vládu, aby uznala některé části (zejména oblasti Bialystoku: Hainowka, Bielsk, Siemiatycze a Sokolka) jako etnicky běloruské území (Burant, 1993, s. 406).

²² Běloruské úřady již dříve uvedly, že dohodu o uznání polsko-běloruské hranice samostatně nepodepsaly, a proto podle nich oficiální hranice mezi Polskem a Běloruskem na počátku 90. let právně neexistovala (Gavrilovets, 2016, s. 62).

rozvoje diplomaticko-konzulárních vztahů a konzultací o rozvoji dvoustranných a mezinárodních vztahů (Gavrilovets, 2016, s. 63).

Jak píše Ioffe (2003, s. 1253): „Sovětské i dnešní běloruské úřady byly vůči polské menšině v Bělorusku vždy nedůvěřivé.“. Za důkaz označuje zrušení polských škol sovětskou vládou v poválečném roce 1948. Důsledkem zákazu se v roce 1959 stala ruská menšina největší národnostní menšinou v Běloruské SSR, předběhnuvši tak polskou (Savchenko, 2009, s. 135). Polská menšina dlouhodobě prosazovala obnovu polských škol, nicméně posun nastal teprve v osmdesátých letech, po nástupu Gorbačova a jeho politik *perestrojky* a *glasnosti* (Ioffe, 2003, s. 1252–1253). Samotnou sovětskou etnokulturní politiku velmi trefně popisuje Brubaker (1996, s. 58). Uvádí, že etnické národy v SSSR získaly vlastní politická území, avšak nebyly jim uděleny pravomoci tato území skutečně spravovat. Po rozpadu Sovětského svazu přetrvávalo silné přesvědčení o etnonacionálním nároku na tato území, ale tentokrát již bylo spojeno s výraznými vládními pravomocemi znárodňujících států.

Na počátku devadesátých let si Šuškevič²³ a vláda stěžovali na probíhající polonizaci běloruské společnosti pomocí římskokatolické církve. Spor se vedl o to, zda se katolíci²⁴ budou identifikovat jako Poláci, nebo jako Bělorusové. Římskokatolická církev byla tradičně spojována s polskostí a po uvolnění situace na konci 80. let 20. století se mohla plně vrátit ke své službě. Stížnost Šuškeviče spočívala v tom, že polští kazatelé sloužili mše v polštině a zdobili kostely polskými symboly (Snyder, 2003, s. 266–267). Pro elity mladého, znárodňujícího státu bylo zásadní zabránit tomu, aby se velká část populace identifikovala více s Polskem než s Běloruskem. To bylo klíčové pro udržení integrity a soudržnosti běloruského státu.

Podpis deklarace ve Varšavě, a následně i polsko-běloruské smlouvy o dobrém sousedství, upevňující postavení menšin, spolu s pokusem papeže Jana Pavla II. o usmíření katolických kněží, měly za cíl tyto obavy vyvrátit. Ve smlouvě se Bělorusko a Polsko zavázaly, že jako zahraniční vlastní zaručí práva svých národnostních menšin (Republic of Belarus & Republic of Poland, 1993). Množství literatury zabývající se vztahy mezi Polskem a Běloruskem v tomto období svědčí o velmi aktivním rozvoji vztahů mezi těmito zeměmi

Období před příchodem Lukašenka lze charakterizovat jako směřování Běloruska na Západ, což zahrnovalo zlepšení postavení menšin. Tento posun byl podpořen přijetím zákona o národnostních menšinách a podpisem smlouvy o přátelství s Polskem. Vztahy s Ruskem byly na této cestě komplikované. Pro menšiny zároveň toto období představovalo také větší

---

²³ Přesto, že měl katolický původ.

²⁴ Kterých bylo v mladé republice mimo jiné až 15 %.

ekonomickou nejistotu, protože Bělorusko se začalo potýkat s masivními ekonomickými problémy způsobenými transformační recesí. Pokles příjmů domácností mezi lety 1988 a 1995 činil 44 %. Recese vedla k obrovské deindustrializaci a restrukturalizaci země, což mělo za následek ztrátu mnoha pracovních míst. Lukašenko dokázal situaci napravit, i když ne vždy za použití nejchytřejších metod. V roce 1996 ekonomika poprvé zaznamenala růst (Chubrik et al., 2009, s. 7–8).

3. Analýza postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku během éry vlády Lukašenka

Tato kapitola se zaměřuje na detailní analýzu postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku během vlády Alexandra Lukašenka. Kapitola je strukturována do tří podkapitol, přičemž na začátku každé podkapitoly autor rozebere politický kontext daného období a vztahy mezi Běloruskem a zahraničními vlastními národnostními menšin – Ruskem, Polskem a Ukrajinou. V první podkapitole autor prozkoumá období mezi lety 1994–2003, kdy se Lukašenko poprvé stal prezidentem a začal formovat svou politiku vůči národnostním menšinám. Druhá podkapitola se věnuje období 2004–2019, během kterého došlo k dalšímu upevňování moci v rukou Lukašenka (referendum v roce 2004). Ve třetí podkapitole se autor zaměří na období 2020–2024, které je poznamenáno masovými protesty, zvýšenou politickou represí a rostoucím vlivem Ruska v kontextu běloruské politiky.

3.1. Postavení národnostních menšin v období 1994–2003

Příchod Alexandra Lukašenka k moci znamenal nejen politický obrat Běloruska směrem k Rusku, ale také počátek zhoršování práv menšin. Snyder (2003, s. 268) popisuje začátek Lukašenkovy éry jako konec plodné spolupráce s Polskem a nástup diktatury sovětské nostalgie. Lukašenka k vítězství přivedla úspěšná předvolební kampaň, ve které se postavil jako protikandidát komunistickému establishmentu a získal podporu lidí toužících po zlepšení ekonomické situace. Klíčovou roli mělo jeho jmenování předsedou antikorupční komise, což využil ke zvýšení své popularity, když bez důkazů obvinil řadu vysokých úředníků z korupce (např. Stanislava Šuškeviče). Lukašenkova protikorupční kampaň mu pomohla vytvořit image bojovníka proti korupci a ochránce běloruských zájmů. Ujistil voliče, že vztahy s Ruskem budou zachovány a posíleny. Díky své reputaci se stal vítězem prvních demokratických voleb v roce 1994, kde získal 80,34 % hlasů ve druhém kole (Marples, 2021, s. 282; Navumčyk, 2023; The Central Election Commission of the Republic of Belarus, 1994).

Lukašenko se stal prvním a doposud jediným prezidentem Běloruské republiky 20. července 1994. Jeho příchod byl poznamenán koncem fragmentované běloruské politiky (Snyder, 2003, s. 266). Jak uvádí Savčenko (2009, s. 182), lidé preferovali kandidáta, který by zabránil jazykovému zákonu namířenému proti ruštině. Nově zvolený prezident obnovil politiku sovětizace a spolupráci s Ruskem. Jeho politická strategie zahrnovala využití Ruska pro ekonomickou obnovu země, avšak se zároveň snažil zachovat určitou míru nezávislosti, aby se nestal pouhým ruským vazalem. Strategie přinesla své ovoce a v roce 1995 byla

podepsána první smlouva mezi oběma státy. První z nich byla Smlouva o celní unii z roku 1995 a Smlouva o přátelství, dobrém sousedství a spolupráci. Dokument zdůrazňoval historicky úzké vazby mezi oběma zeměmi, ale méně se zabýval otázkou národnostních menšin²⁵ (Republic of Belarus & Republic of Poland, 1993; Republic of Belarus & Russian Federation, 1995). Mezi lety 1997 a 1999 byly uzavřeny další dohody, včetně dohody o společenství v roce 1996 a vzniku Svazového státu v roce 1999 (Leshchenko, 2008, s. 1426–1427). Lukašenkova nenávisť k nacionalismu mu posloužila jako účinný nástroj k potlačení konkurence ze strany *Běloruské národní fronty (BNF)*, nejsilnějšího politického uskupení v Bělorusku před jeho nástupem k moci. Důsledkem úpadu *BNF* se staly zhoršující se vztahy s Polskem.

Ukrajina a Bělorusko v roce 1995 podepsaly smlouvu o přátelství, která, podobně jako jiné podobné smlouvy, řešila ochranu menšin. Spolupráce mezi státy byla bezkonfliktní, a ne příliš široká. S příchodem Putina se však Lukašenko začal více obracet na Ukrajinu a uzavíral obchodní dohody, protože Putin tlačil na silnější integraci Svazového státu a Lukašenko nechtěl být v úplné izolaci (Zam, 2023). Nicméně lze usoudit, že Ukrajina nejevila velký zájem o situaci své menšiny v Bělorusku

V prvním volebním období Lukašenka proběhla dvě referenda, konkrétně v roce 1995 a 1996. První referendum řešilo oficiální status ruského jazyka v Bělorusku, návrat státních symbolů BSSR, ekonomickou integraci s Ruskou federací a ústavní zákon rozšiřující pravomoci prezidenta. Všechny navržené body byly občany přijaty. Hlasování upevnilo postavení ruské menšiny a rozšířilo pravomoci prezidenta (Marples, 1999, s. 72–75). Po referendu se situace vyostřila. To vedlo k přímým sporům Lukašenka s Ústavním soudem, který odmítl několik jeho dekretů, což ukazuje na dosavadní fungující systém brzd a protiváh v Bělorusku (Marples, 2003, s. 28). Nejvyšší sovět se rovněž postavil na stranu Ústavního soudu a začal se společně bouřit proti nedemokratickým praktikám Lukašenka. Spory vyústily masovými protesty zejména v Minsku vedené *BNF* v průběhu roku 1996. Pod jeho tlakem se ocitla i média, zejména ta opoziční. Lukašenko si podrobil několik medií s cílem zaručit si svoji propagaci a nekritické hodnocení své politiky (Marples, 1999, s. 80–82). Situace se stala natolik kritickou, že se rozhodlo jako mediátor zasáhnout Rusko v čele s Jelcinem. Na základě této mediace se strany dohodly na nezávažnosti referenda. Referendum proběhlo 24. listopadu 1996 a otázky byly rozděleny na prezidentské a parlamentní. Lidé hlasovali pro posílení prezidentských pravomocí a zavedení nové ústavy²⁶ (Marples, 1999, s. 93–99; Savchenko, 2009, s. 182–189; Wilson, 2011, s. 235–238). Mezinárodní komunita, zejména Polsko,

---

²⁵ Těto problematice je věnován článek 18.

²⁶ 70, 5 % voličů hlasovalo pro zavedení staronové ústavy.

Ukrajina a Litva, kritizovala Lukašenkovy nové ústavní změny. Referendum udělilo Lukašenkovi výjimečné pravomoci, čímž se Bělorusko stalo autoritářským státem, zatím ale s omezeným termínem prezidentova znovuzvolení. Pro menšiny to znamená, že se mohou stát terčem vládní politiky a mechanismy jejich ochrany nemusí být efektivní proti autoritářskému režimu.

Po referendu se situace neuklidnila, naopak, hned následující rok Lukašenko přijal restriktivní opatření²⁷, omezení demonstrací, nevládních organizací, a dokonce i omezení pro právníky. Protesty proti Lukašenkovi pokračovaly a Lukašenko stále ve své rétorice přitvrzoval a zaměřil se na hlavní představitele opozice a novináře. V roce 1999 a po roce 2000 někteří z nich zmizeli (Chartie 97, 2010). O dvacet let později vypovídal bývalý člen SOBR²⁸ a účastník vraždy Jurij Garavskij pro DW o těchto zločinech proti lidským právům. Sám byl nucen z Běloruska uprchnout, neboť se tam necítil bezpečně, mimo jiné i kvůli pokusům o jeho likvidaci (Makušina & Doročov, 2019).

Bělorusko na začátku vlády Lukašenka výrazně omezilo procesy desovětizace, což se symbolicky projevilo přijetím znaku a vlajky Běloruska, které byly velmi podobné znaku a vlajce Běloruské SSR. Společná nostalgie po sovětské minulosti a vnímání západních zemí jako nepřátel se staly základem pro pokračující sblížení Ruska a Běloruska po roce 2000 (Fadeeva & Plotnikov, 2021, s. 618).

3.1.1. Ruska menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

Přístup ke vzdělání v rodném jazyce se po nástupu Lukašenka začal zlepšovat. Referendum z roku 1995 učinilo ruštinu úředním jazykem v Bělorusku na stejné úrovni jako běloruštinu, což zvrátilo politiku „jeden stát, jeden jazyk“, kterou běloruské elity prováděly po rozpadu SSSR. V důsledku jazykové dvojjazyčnosti nabyla ruština dominantní postavení ve vzdělávacím systému, kde, jak uvádí Bekusová (2023, s. 5), se v krátké době dramaticky zvýšil počet žáků prvních ročníků základní školy, kteří se učili rusky, z 25 % v roce 1994 na 62 % v roce 1995. V letech 1994–1999 bylo ve prospěch ruštiny uzavřeno přibližně 500 běloruských škol

---

²⁷ Dekret 5 - přísně omezoval organizaci demonstrací a zakazoval používání plakátů, transparentů a symbolů, které by mohly poškodit stát nebo veřejný pořádek. Lukašenko se také snažil vypořádat s aktivními právníky, kteří hájili opozici, zavedením dekretu o činnosti právníků a notářů. Tento dekret nařizoval, že každému právníkovi ministerstvo spravedlnosti uděluje licenci na 5 let a každý právník musí být členem centrálního systému advokátních komor, které kontroluje ministerstvo (Human Rights Watch, 1997).

²⁸ Speciální jednotka rychlého nasazení vnitřních jednotek Ministerstva vnitra Běloruska. Považují se za Lukašenkovy eskadry smrti.

(Refworld, 1999). Ruská menšina měla v té době otevřený přístup a široký výběr škol pro své vzdělávání a mohla téměř všude bez problémů hovořit svým rodným jazykem.

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

V tomto období existovalo na území Běloruska několik ruských spolků. Jako příklad lze uvést Republikánské veřejné sdružení *Ruské společenství* založené v roce 1995. Sdružení má registrované pobočky ve všech šesti regionech Běloruska. V roce 1995 byly otevřeny pobočky v Brestu, Grodně a Minsku, v roce 2001 následně v Homelu a Vitěbsku a v roce 2001 byla registrována pobočka v Mohylevu. Hlavními směry činnosti Ruského společenství jsou kulturně-osvětové a vzdělávací aktivity. Aktivita ruských spolků umožnila ruské menšině se podílet na společenských kulturních akcích (např. *Ruština jako první komunikační jazyk ve vesmíru, Rusko – Bělorusko: na cestě ke státní jednotě*). Statut společenství určuje tři hlavní cíle jeho činnosti: podpora ruského jazyka, zachování a rozvoj ruské kultury a historických tradic a podpora vytváření a posilování společensko-kulturních vazeb mezi Běloruskem a Ruskem. Do nelibosti Lukašenka ale padly ruské televizní stanice, kterým vyhrožoval zákazem vysílání v Bělorusku kvůli kritice jeho osoby (Ksenofontov, 2018).

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

Ruská menšina nebyla v období od nástupu Lukašenka nijak diskriminována. Pravoslavná církev se již tehdy těšila speciálnímu dominantnímu postavení v Bělorusku. Hlavní roli hrála *Běloruská pravoslavná církev (BPC)*, odnož *Ruské pravoslavné církve (RPC)*. Nejvyšší Sovět v roce 2002 přijal zákon o náboženství²⁹ a potvrdil privilegované postavení *BPC* ve společnosti (Zákon o svobodě svědomí a náboženských organizacích, 2002). Následně v roce 2003 byla mezi *BPC* a běloruskou vládou podepsána dohoda o spolupráci, která podtrhla význam církve jako klíčového sociálního institutu a vytvořila rámec pro spolupráci. Propojení mezi církví a státem vytváří potenciál pro kontrolu státu nad církevními aktivitami.

Kritérium 4: Politické zastoupení

V období mezi 1994 a 2003 se politická strana *Slavjanskij sobor Bělaja Rus* zasloužila za udělení ruštině oficiálního statusu. Strana byla založena jako reakce na aktivní bělorusifikaci v předlukašenkovské éře. *Bělaja Rus* kladla důraz na hlubší ochranu slovansko-ruských zájmů

---

²⁹OBSE, Rada Evropy a ochránci lidských práv ji označili za nejpřísnější (z hlediska náboženských svobod) v Evropě. Důvodem byla povinná registrace náboženských společenství a stanovení minimální hranice 20 členů, jinak jsou považována za nelegální (dw.com, 2003).

a integraci s Ruskou federací až k vzniku jednoho federativního státu. Strana také v roce 1997 založila Bělorusko-ruské hnutí *Lidová jednota*, které se snažilo propagovat referendum o sjednocení Běloruska a Ruska do jednoho státu. V témže roce byla mezi Běloruskem a Ruskem podepsána Smlouva o vytvoření Svazu Běloruska a Ruska. Strana rovněž podporovala Lukašenkovu politiku a vystupovala proti směřování země na západ. Nicméně v roce 1999 se rozpadla, přičemž jako důvody byly uváděny nedostatečný minimální počet členů, nedůležitost politických stran a rozkol uvnitř strany. (Academic.ru, n.d.; Lynkevič, 2009).

Ruští vědci se rovněž stavěli kriticky k Bělorusku a začali kritizovat postavení ruské menšiny, zejména jejich diferenciaci od Bělorusů. Například vedoucí běloruského oddělení Institutu zemí SNS, Aleksandr Fadějev (2014, s. 532–535), zdůrazňuje, že od roku 1997 Lukašenko uplatňuje princip dominance běloruské etnické menšiny. Důsledkem toho se stala likvidace proruských stran a veřejných organizací usilujících o reintegraci s Ruskem.

3.1.2. Polská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

V devadesátých letech začalo rozvíjení polského vzdělání v Bělorusku, které podporovaly polské úřady a *Svaz Poláků (ZPB)*. Základem se stala polsko-běloruská dohoda o přátelství z roku 1993, která zaručovala právo na vzdělání v jazyce menšiny, v případě Běloruska tedy v polštině. Hlavní polskou vzdělávací organizací byla *Macierz Szkolna*, založená v roce 1995. V tomto období byly otevřeny dvě polské školy, obě v Hrodenské oblasti. První otevřenou polskou školou byla škola v Hrodně v roce 1996 a druhá byla otevřena v roce 1999 ve Volkovysku (přibližně 80 kilometrů od Hrodna). Existovaly také plány otevřít další polskou školu v Hrodně, avšak kvůli nedostatku financí a administrativním problémům byly tyto plány zavrženy (Stopikowska, 2009, s. 120).

Stopikowska (2009, s. 122) popisuje období od vzniku polských škol až po konflikt o *ZPB* jako období stabilizace, kdy vznikly dříve neexistující polské vzdělávací struktury a zvýšil se počet žáků v polských školách. Represe *ZPB* v dalším období způsobily snížení počtu studentů na polských školách nebo těch, kteří studovali polštinu jako dobrovolný jazyk. Stopikowska (2009, s. 121) také poznamenává, že běloruské zákony o vzdělání a menšinách byly velmi příznivé i v období 1994–2003. Avšak běloruské úřady mohly značně komplikovat fungování škol. Jako jeden z příkladů může posloužit například manipulace se schvalováním učebnic v jazyce menšiny (Stopikowska 2009, s. 121).

Poté, co se ruština stala oficiálním jazykem v roce 1995, vzrostl podíl Poláků, kteří používali ruštinu jako hlavní jazyk, z 16,23 % v roce 1999 na 38,48 % v roce 2019 (Belstat, 2021, s. 264). Autor poznamenává, že ruština se stala dominantním jazykem a většina lidí tento jazyk preferovala, čímž byla rovněž podkopána pozice polštiny. Také stojí za zmínku, že byly otevřeny pouze dvě školy vyučující polsky, což je velký nepoměr ve srovnání s celkovým počtem polské menšiny žijící na území Běloruska, který činil v roce 1999 skoro 400 000 lidí podle oficiálních zdrojů Belstatu (2021, s. 264). Autor také konstatuje, že předvolební slib Lukašenka (2022): „*Poláci budou mít tolik škol, kolik bude potřeba,*“ se v tomto období nenaplnil. Otevření dvou polských škol v roce 1996 a 1999, jak již bylo zmíněno dříve, proběhlo z iniciativy polské menšiny a polské vlády, a bylo umožněno pouze díky jejich úsilí.

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Klíčovým prvkem konsolidace Poláků v Bělorusku je *Svaz Poláků* (polsky: *Związek Polaków na Białorusi – ZPB*), založený v roce 1990 za podpory Polska. Polsko přispělo také k vytvoření dalších kulturních organizací, jako jsou *Macierz Szkolna (Polská vzdělávací společnost)*, *Polský institut v Minsku*, *Mickiewiczovo muzeum v Novogrudku* a polská kulturní střediska v Lidě, Mogilevu a dalších běloruských městech (Moszczyński, 2022). Vytvořeno bylo *Radio Racja* v polském městě Bialystok, které se rovněž zaměřuje na události v Bělorusku. Radio je financované polskou vládou (Li, s. 2022, s. 125; Ociepka, 2016, s. 116; polskieradio.pl, 2022).

Svaz Poláků vznikl z dříve existujících kulturních a vzdělávacích spolků v Grodně a Minsku, které měly za cíl spojit polskou menšinu. *ZPB* se postupem času stal nezávislým centrem, které dokázalo spojit deset až třicet tisíc Poláků (závisí na zdroji), čímž se stal jednou z největších nevládních organizací v Bělorusku (Minority Rights Group International, 2008). Prostřednictvím *Svazu Poláků* a polské vlády byly v Hrodenské oblasti otevřeny dvě polské školy, ve kterých celkem studovalo 750 žáků. Celkově podle *Minority rights group* (2008) v Bělorusku studovalo polštinu ve škole dvacet dva tisíc dětí. Svaz vydával noviny *Głos z nad Niemna* a čtvrtletník *Magazyn Polski*.

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

Príslušnost ke katolické církvi hraje zásadní roli v polském etnickém sebeurčení (Frėjutė-Rakauskienė et al., 2021, s. 1135). Nicméně v tomto období Lukašenko vystupoval proti západnímu vlivu, včetně katolické církve, která měla přibližně 2 miliony členů. Například Polsko bylo označeno za tradiční katolické nebezpečí pro Bělorusko (Snyder 2003, s. 280). Lze

usoudit, že propojením katolické církve s Polskem si Lukašenko našel obětího beránka, který se nacházel přímo na území Běloruska. Katolická církev byla běloruskou vládou spojována s vnějším nepřátelským zájmem. Přijetím nového zákona o náboženství, silně podporovaného *BPC*, se katolická církev stala plně závislou na vůli běloruského státu, který vyžadoval, aby všechny náboženské aktivity byly schvalovány vládou (Zákon o svobodě svědomí a náboženských organizacích, 2002). To znamená, že vláda schvalovala pobyty katolických kněží, mohla je deportovat, pronájem prostor pro katolickou církev mohl být odmítnut a stavba nových kostelů byla úřady omezována (U.S. Department of State, 2002). Běloruská politika vůči církvi začala v tomto období připomínat sovětskou politiku, kdy katolická církev byla vnímána jako politická hrozba. Tento přístup Běloruska omezil základní práva a svobody menšiny, ale také vytvořil atmosféru nedůvěry a strachu.

Kritérium 4: Politické zastoupení

V období 1994–2004 formální politická reprezentace polské menšiny chyběla. Za reprezentanty menšiny však bylo možné považovat stranu *BNF*, jejíž mnozí politici byli katolíci nebo Poláci, případně obojí, a která udržovala úzké vazby s Polskem³⁰. *BNF* se stala hlavním nepřítelem Lukašenka, jelikož představovala hrozbu jeho autoritářskému systému. Strana často stála za největšími demonstracemi proti Lukašenkovi. Předseda strany, Zianon Pazniak, musel v roce 1996 uprchnout kvůli represím do USA, kde získal politický azyl (Human Rights Watch, 1998). Represe vůči politickým stranám omezily schopnost polské menšiny účastnit se politického života Běloruska.

3.1.3. Ukrajinská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

Ukrajinské vzdělávací organizace v tomto období svého formování lze považovat za velmi aktivní. Aktivně se rozvíjely kroužky ukrajinského jazyka³¹. V roce 1995 byla na Běloruské státní univerzitě otevřena katedra ukrajinského jazyka a literatury a v následujícím roce na Brestské univerzitě byl otevřen obor ukrajinský jazyk a literatura. Během následujících dvou let vzrostl počet dětí studujících ukrajinštinu. Jednalo se především o 50 studentů na vysokých školách a 30 na středních školách. Tyto údaje však svědčí o menším zájmu o ukrajinský jazyk. Roky 1998/1999 se staly nejpočetnějšími z hlediska počtu studentů studujících ukrajinštinu. V

---

³⁰ Mezi nimi jsou Zianon Pazniak, Siarhei Navumčyk a Vintsuk Viačorka.

³¹ Především v Brestské oblasti – historicky významném území pro ukrajinské etnikum.

následujících letech byl tento trend klesající. Z velké části za to mohlo i uzavření fakulty ukrajinského jazyka a literatury v Brestu v roce 1999. Za zmínku stojí i vzdělávání v ukrajinštině v tzv. nedělních školách, fungujících v této době v Brestské oblasti, Minsku a Grodně. Nicméně ty nezískaly popularitu mezi obyvatelstvem a měly problémy s financováním, kdy docházelo k neschopnosti platit za pronájem místností (Kraljuk, n.d.; Obuchová, 2019). V tomto období je patrná nedostatečná podpora vzdělávání v ukrajinštině jak ze strany ukrajinského státu, tak i ze strany Běloruska.

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Na začátku vlády Alexandra Lukašenka vzniklo několik důležitých ukrajinských spolků koncentrujících se v Brestské oblasti – historicky důležitého území pro ukrajinské etnikum. V roce 1994 začala působit v několika městech regionu ukrajinská organizace *Prosvita*, která je významná také na Ukrajině a sponzorovaná Ukrajinským státem.³² Nicméně v roce 1999 se organizaci nepodařilo přeregistrovat. Mezi další významné působící nebo vznikající ukrajinské organizace patří *Celoběloruské veřejné sdružení Ukrajinců Vatra*, *Veřejné sdružení Ukrajinců Zapovit* a *Hrodenské kulturní a vzdělávací sdružení Ukrajinců Barvinok* (Kraljuk, n.d; MFA Ukraine 2024).

Zároveň se v éře Alexandra Lukašenka začala ukrajinská periodika potýkat s problémy, jako je jejich útlak a podfinancování. Například noviny *Berestejskyj kraj* nebo *Holos Berestejščyny* byly nuceny ukončit svou činnost poté, co běloruské úřady v roce 1999 odmítly jejich přeregistraci (Kudrjašov, 2014, s. 536–541). Na základě hluboké analýzy tohoto textu se autor domnívá, že za odmítnutím přeregistrace běloruskými úřady stojí zhoršující se situace ohledně lidských práv a přijetí zákonů cílících na tvrdší kontrolu organizací a medií.

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

U ukrajinské komunity je charakteristické pravoslavné vyznání. Z tohoto důvodu je toto kritérium velmi podobné jako u ruské menšiny. Autor však vnímá jako problém rozšířený vliv *RPC*, který je pro ukrajinskou kulturu, a zejména jazyk, ohrožujícím faktorem. Spolupráce mezi národním státem a organizacemi ze zahraniční vlasti jiné menšiny s asertivními kulturními tendencemi mohla v tom období přispět k rusifikaci ukrajinské menšiny. Autor své tvrzení dokládá statistickými údaji z Belstatu (2021, s. 264), kdy v roce 1999 označilo ruštinu za svůj

---

³² Byla založena v roce 1868 v západoukrajinském městě Lviv (Kovalčuk, 2019).

mateřský jazyk 43 % Ukrajinců a po deseti letech v roce 1999 61 %. Je zde však významné zdůraznit, že se nejedná pouze o jeden faktor a problematika je komplexní.

Kritérium 4: Politické zastoupení

Politické zastoupení menšiny v tomto období chybí. Důvodem je politická situace ve státě a nedostatečná podpora ze strany zahraniční vlasti. Volby v roce 1994 byly prvními prezidentskými volbami v Bělorusku, kterých se mohly zúčastnit menšiny a vyjádřit svůj názor.

3.2. Postavení národnostních menšin v období 2004–2019

Toto období je rozděleno jedním významným mezníkem – ruskou vojenskou agresí proti Ukrajině v roce 2014, kdy byl nejprve obsazen Krymský poloostrov, a poté začaly boje ve východní části Ukrajiny v regionu známém jako Donbas (Coynash & Charron, 2019; Marples, 2016a).

Lukašenkova vládní konsolidace vyvrcholila v roce 2004 dalším zásadním referendem. To mu umožnilo prodloužit svůj mandát nad rámec dvou pětiletých funkčních období stanovených ústavou (Manaev, Manayeva, & Yuran, 2011, s. 94). Zrušením omezení funkčního období prezidenta tak byla odstraněna poslední kontrola prezidentských pravomocí (Silitski & Pikulik 2011, s. 108). Současně s referendem v roce 2004 probíhalo uzavírání dalších NGO. Mnoho nezávislých novin dostávalo výhrůžky a novináři byli uvězněni (Human Rights Watch, 2005).

Ve vztazích s Ruskem Lukašenko postupoval pragmaticky, podepisoval mnoho dokumentů o přibližování k Rusku, jejichž plnění se často odkládalo, ale výhody jako dotace na ropu či půjčky plynuly do Běloruska téměř okamžitě (Leshchenko, 2008, s. 1427; Leukavets, 2021, s. 91–92). Tuto politiku novináři pojmenovali jako *ropa výměnou za polibky* (BBC, 2018; Mackinnon, 2019; TV, Rain 2020). Rusko, zejména během éry Putina, tuto politiku neoceňovalo. V roce 2010 a 2012 Medveděv kritizoval³³ porušování lidských práv v Bělorusku, včetně zmizení odpůrců Lukašenka (Charter97video, 2010; Medveděv, 2012). Ruští vědci v tomto období rovněž vystupují kriticky k Lukašenkovi. Kritizují zejména zařazení Rusů mezi imigranty v roce 2011. Jejich rozhořčení vychází z vize jednoty Rusů a Bělorusů jako jednoho národa. Ve své studii zabývající se ruskou menšinou v Bělorusku, Fadějev (2014, s. 533–534) charakterizuje Bělorusko jako nepluralitní parlamentní systém kontrolovaný Lukašenkem³⁴.

---

³³Kritika byla také namířena na Lukašenkovo neuznání nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie.

³⁴Fadějev poukazuje na bránění vzniku první ruské strany v Bělorusku – Slovjanskij Sobor – Belaja Rus.

Ruské administrativní pracovníky v Lukašenkově vládě během kampaně v roce 2010 diskriminovali a propouštěli.

Po zahájení ruské invaze na Donbas v roce 2014 se Lukašenko snažil hrát roli nezaujatého prostředníka, zejména během minských jednání v roce 2015. Avšak ukrajinský autor Olha Zubko (2016, s. 53–54) zdůrazňuje přímé výhody pro Bělorusko, kdy Lukašenko dostával politické dividendy jak od Ukrajiny tak i od Západu, které se týkaly zbavení statusu *posledního diktátora Evropy* a statusu skutečného *mírotvůrce* a absence politických a ekonomických sankcí na dovoz běloruských surovin. Pokračovala také výhodná spolupráce s Ruskou federací, která se týkala optimální ceny ruského plynu a společných vojenských taktických a strategických cvičení.

Bělorusko-ruské vztahy vyústily v otevřenou krizi v roce 2019, kdy Lukašenko odmítl sblížení s Ruskem v rámci unijního státu, což by Putinovi poskytlo vedoucí roli v tomto uskupení (Boguslavská, 2019). Krize byla výsledkem Lukašenkova otevření se Západu a zejména EU, která v roce 2016 zrušila i sankce (Emmott, 2016; Leukavets, 2021, s. 91–92).

Běloruské vztahy s Polskem kvůli sporům o Svaz Poláků v Bělorusku (ZPB) zůstávaly napjaté, s výjimkou dvou období: 2008–2011 a 2016–2020, kdy se Bělorusko snažilo sblížit s EU (v reakci na ruskou agresi v Gruzii a na Ukrajině) a Polsko vystupovalo jako mediátor (Kłysiński, 2021; Tymanowski 2019, s. 234). Hlavním předmětem sporu mezi Běloruskem a Polskem se stala polská menšina. Během konfliktu si obě země navzájem vyměňovaly diplomatické nóty a také vyhošťovaly diplomaty (Radio Svoboda, 2005). Lukašenko (2005) v projevu před národním shromážděním Běloruska zaútočil na Polsko a zdůraznil: „*Mým Polákům nikdo „vymývat mozky“ nebude.*“

Polsko na konflikt reagovalo zjednodušením vízových povinností pro běloruské občany a o dva roky později zavedlo program *Karta Polaka*³⁵. Program poskytuje právo na bezplatné vízum, možnost pracovat v Polsku bez zvláštního povolení, právo na bezplatné studium na polských školách a univerzitách a další sociální a ekonomické výhody. Hlavní podmínkou je příslušnost k polské národnosti (ovládání jazyka, znalost polské kultury, katolická víra a polští předci) (Polský Sejm, 2007). Belsat (2024) uvádí, že v roce 2022 mělo *Kartu Polaka* až 160 000 běloruských občanů, což je více než polovina všech vydaných karet na světě. Důležitým milníkem ve zlepšení vztahů lze považovat polsko-běloruské ministerské konzultace v roce 2016, na kterých se mimo různé bilaterální dohody řešila i problematika národnostních menšin (Tymanowski 2019, s. 236).

---

³⁵Přihlásit se mohou i občané jiných států. Litva a Rusko na tento polský krok reagovaly obviněním Varšavy z nepřátelské politiky (Melnýčuk, 2017).

Na začátku období 2004–2019 Lukašenko velmi kriticky reagoval na Oranžovou revoluci na Ukrajině, protože se obával posílení protestních nálad i v Bělorusku. Juščenko podpořil protestující během prezidentských voleb v Bělorusku v roce 2006. Konflikty ohledně voleb střídalo utužování vztahů, například když Lukašenko podpořil integraci Ukrajiny do EU v roce 2013. Anexe Krymu a Donbasu přiblížila Ukrajinu k Bělorusku, kdy Lukašenko uznal Porošenka a udržoval dobré vztahy i se Zelenským (Zam, 2023). Vztahy Ukrajiny a Běloruska kolísaly mezi konfliktem a spoluprací v závislosti na geopolitických změnách a vnitřních událostech³⁶.

3.2.1. Ruská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

V období 2004–2019 měla ruská menšina, i přes bělorusko-ruské roztržky, velmi dostupné vzdělání v ruštině. Z celkového počtu 2845 škol v roce 2018 bylo 1520 škol ruských (53,4 %). Nejvíce přístupné bylo vzdělání v ruštině ve městech. V Minsku se kolem roku 2012 učilo 98 % žáků v ruštině (Tan, 2019, s. 17–18). Ruská anexe Krymu a agrese na Donbasu způsobily geopolitické obavy Běloruska, které vedly ke krátkému oživení běloruštiny. Lukašenko (2014) prohlásil, že „*Ztratíme-li ruštinu – ztratíme rozum! Ztratíme-li běloruský jazyk – přestaneme být národem.*“ Lukašenko zdůraznil důležitost bilingvismu, avšak také poukázal na zachování běloruské suverenity a identity. Následně poprvé vysocí úředníci prováděli různá zasedání v běloruštině. Tan (2019, s. 18) však upozorňuje, že počet běloruských škol se sice zvýšil, ale většina z nich se nachází ve venkovských oblastech.

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Autor provedl analýzu webových stránek ruské ambasády v Bělorusku a zjistil, že naprostá většina stále operujících ruských spolků vznikla mezi lety 2006 a 2007, tedy v období, kdy se vyostřily vztahy s Polskem a zlepšily se vztahy s Ruskem (Velvyslanectví Ruské federace v Běloruské republice, n.d.). V roce 2010 vzniklo v Minsku Ruské středisko vědy a kultury. Od té doby vznikly další dvě pobočky v Brestu a Homelu. Jejich cílem je konsolidovat a koordinovat ruské organizace působící v Bělorusku (Ruský dům v Minsku, n.d.). Tyto střediska byly a nadále jsou důležité, jelikož hrají klíčovou roli v posilování ruské kultury a

---

³⁶ V roce 2005 bylo například v Minsku zadrženo pět Ukrajinců kvůli jejich účasti na nepovoleném protestu (Minority Rights Group, 2008).

jazyka mezi ruskou menšinou v Bělorusku a poskytují platformu pro vzdělávací a kulturní aktivity.

Často docházelo ke konfliktům mezi běloruskou vládou a ruskými médii, přičemž nejznámější případy se odehrály v letech 2004, 2006, 2009 a 2011 (TASS, 2020). Například 28. listopadu 2006 byli ze summitu Společenství nezávislých států v Minsku vyhoštěni korespondenti několika ruských novin, včetně deníků *Kommersant* a *Moskovskij komsomolec*, jako odvěta za zveřejnění materiálů kritizujících Lukašenka. Vyhoštění vyvolalo odchod téměř celého ruského tisku (Silitski, 2007, s. 147). Běloruské úřady kritizovaly ruské televizní stanice za zkreslování reality, například ohledně počtu protestujících, a za vyvolávání nedůvěry vůči běloruské vládě. Tato obvinění jasně odrážejí napětí mezi Běloruskem a Ruskem, kdy se Lukašenkův režim snažil omezit vliv ruských médií na běloruskou veřejnost a udržet kontrolu nad informačním prostorem. Avšak autor dodává, že tento boj byl náročný, jelikož ruská média patřila mezi nejsledovanější televize v Bělorusku a měla výrazně vyšší finanční prostředky ve srovnání s běloruskými médii. Ve výsledku ruská média jako *RTR* nebo *NTV* nadále zůstala silnými hráči v běloruském vysílání, což potvrzuje jejich významný vliv na běloruskou veřejnost a informační prostor (Sociologický ústav Národní akademie věd Běloruska, 2020). Ruská menšina měla v tomto období široký přístup do ruského informačního prostoru, což posilovalo jejich kulturní a jazykovou identitu.

Kritérium 3: Svoboda náboženské vyznání

Svoboda náboženského vyznání pro běloruskou menšinu byla v období 2004–2019 relativně bezproblémová. Vliv běloruské odnože *Ruské pravoslavné církve* byl ještě více posílen, když bylo v roce 2010 *BPC* umožněno integrovat do běloruského vzdělávacího systému předmět *Základy pravoslavné kultury*, který měl být volitelný. Stát nadále podporoval výstavbu a rekonstrukci objektů *BPC* a snažil se vyhovět žádostem o pomoc od *BPC*. Představitelé *BPC* měli přístup k médiím, kde vedli své vlastní programy. Jediným zásadním problémem zůstávala možnost státu zasahovat do personálních záležitostí církve, pokud její činnost vnímal jako hrozbu. Nicméně celkově lze konstatovat, že v tomto období nebyly náboženské praktiky ruské menšiny nijak omezené (Avanesová, 2021).

Kritérium 4: Politické zastoupení

V období 2004–2019 nebyla ruská menšina ani ruské spolky příliš politicky aktivní. Autor se domnívá, že to může být způsobeno několika faktory. Jedním z nich je apolitičnost této menšiny, která se více soustředila na kulturní a sociální aktivity než na politický život.

Dalším faktorem mohla být podpora režimu Lukašenka ruskou menšinou, který se snažil udržet stabilní vztahy s Ruskem a ruskou menšinou v Bělorusku.

3.2.2. Polská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

Lukašenkovy represe proti *Svazu Poláků* měly přímý dopad i na polské školství v Bělorusku, které Polsko podporovalo. Běloruská vláda považovala v té době tyto školy za polský prvek *soft power* a prvořadou hrozbu pro Bělorusko. Úřady v následujících letech začaly prosazovat více ideologický obsah i v těchto školách. Hlavním problémem praktické výuky v polštině se stal nedostatek kompetentních učitelů polštiny, jelikož Bělorusko proces jejich přijímání přerušilo. Nedostupnými se staly i moderní učebnice polštiny, neboť neprošly kontrolou běloruských úřadů. Běloruská vláda v důsledku konfliktu se *ZPB* rovněž tlačila na ředitele polských škol. Navzdory dvěma obdobím bělorusko-polského dialogu v letech 2008–2010 a 2016–2020 běloruská vláda systematicky omezovala výuku v polštině na školách. Například v roce 2015 úřady Hrodenské oblasti omezily počty přijatých dětí do prvních tříd v jediných dvou polských školách. Nutno podotknout, že přihlášek bylo podáno více, než bylo dostupných míst. Tlak polské vlády a polské ambasády sice zmírnil omezení, nicméně jenom do roku 2020. Největší tlak probíhal v Hrodenské oblasti, kde Poláci tvoří 20 % obyvatelstva. Úřady se rovněž zaměřovaly na mimoškolní kurzy polštiny, které byly považovány za nejpočetnější vzdělávací polskou platformu. Navzdory občasným Lukašenkovým příklonům směrem k Západu to nemělo výrazný vliv na situaci ve školství a polština byla ze škol systematicky vytlačována (Fréjutė-Rakauskienė, Sasunkevich, & Šliavaitė, 2021, s. 1139–1140; Kłysiński, 2021; Ulasiuk, 2014, s. 76).

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Napětí mezi *ZPB* v Bělorusku a běloruskou vládou se postupně zvyšovalo. Vstup Polska do Evropské unie v roce 2004 a úspěchy barevných revolucí výrazně ohrozily pozici Lukašenka. Z tohoto důvodu se Polsko stalo vnějším nepřítelem. Konflikt vyvrcholil zvolením Andželiky Borysové novou předsedkyní *ZPB*. Borysová vystřídala předchozího předsedu Tadeusze Kruczkowského, který byl obviněn z korupce a jednání v neprospěch *ZPB*, a který podporoval spolupráci s Lukašenkem (Salasjuk, 2000). Tento osobní konflikt byl využit běloruskými úřady k pokusům o podřízení *ZPB* a jeho integraci do státní kontroly. V důsledku konfliktu se *ZPB* rozštěpil na dvě organizace se stejným názvem. Jedna z nich pracovala v

souladu s běloruskou legislativou a byla podporován běloruskými úřady. Druhá organizace nebyla v očích běloruských orgánů legitimní, ale byl podporována polským státem. Působí v Hrodně na území polského konzulátu (Fréjutė-Rakauskienė, Sasunkevich, & Šliavaitė, 2021, s. 1141–1142).

Autor této bakalářské práce se domnívá, že aktivizace Lukašenka proti polské menšině, která v té době tvořila podle běloruských zdrojů 4 % obyvatelstva, byla součástí jeho strategie konsolidace společnosti proti vnějším nepřítelům před volbami v roce 2006. Tento konflikt přispěl k aktivní polské podpoře opozice a uvalení sankcí ze strany Polska (dw.com, 2006).

Kolem roku 2007 vznikla Polskem podporovaná televize *Belsat* se sídlem ve Varšavě. Jejím cílem bylo konkurovat bělorusko-ruskému společnému informačnímu prostoru, který se stal obzvláště asertivně propagandistickým po roce 2014, v souvislosti s první fází ruské války na Ukrajině. Už od začátku se běloruské úřady snažily *Belsat* omezovat. Nicméně, podle zprávy Zvláštního zpravodaje pro Bělorusko Harasztiho (2018, s. 3), se rok 2017 stal jedním z nejtěžších pro novináře v Bělorusku³⁷. Tehdy byl například během výkonu své práce zadržen a následně uvězněn na 15 dní novinář Belsatu Aleksandr Borozenko (Ociepka, 2016, s. 112–116).

Lze tedy usoudit, že polské spolky a média v Bělorusku v období 2004–2019 čelily značným výzvám a represím, což omezovalo jejich schopnost plně fungovat a udržovat kulturní a jazykové dědictví polské menšiny.

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

Běloruská vláda pravidelně zasahovala do činnosti katolické církve, kdy působení katolického kněze přímo záviselo na tom, zda mu úřady prodlouží vízum. Režim tímto způsobem mohl pohodlně deportovat polské katolické kněze, které považoval za nebezpečné. V roce 2005 dvěma desítkám ze 160 polských katolických kněží nebylo prodloužení povoleno. Úřadům se nelíbilo, že katoličtí kněží sloužili mše v polštině (Corley, 2010). Zároveň běloruské úřady využívaly v tomto období i zákony regulující masové akce k cílení na katolíky, kteří se účastnili prodemokratických protestů. Některým kněžím bylo umožněno zůstat v Bělorusku, ale měli zákaz sloužit a vést mše. Sám Minský arcibiskup Kondrusiewicz uváděl, že noví kněží museli po příjezdu procházet dlouhým procesem akreditace k vedení mší. Běloruské úřady vydávaly víza jen na tři až šest měsíců a jejich obnovení bylo obtížné. V kontrastu s

---

³⁷ Pokud se nebere v potaz situace po roku 2020.

pravoslavnou církví se jedná o zcela jasnou diskriminaci jedné církve nad druhou (Fagan, 2013, s. 8–13; United States Department of State, 2019).

Kritérium 4: Politické zastoupení

Zavedená homogenita běloruské politické scény neumožňovala existenci jednotné politické strany. Na počátku tisíciletí Svaz Poláků jednal o perspektivě účasti v běloruském politickém životě vytvořením Polské demokratické strany. Nicméně, kvůli silně kontrolovanému politickému systému nakonec žádná politická strana představující polskou menšinu ve parlamentu nevznikla (Li, 2022, s. 125).

3.2.3. Ukrajinská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

Toto období nebylo pro ukrajinskou menšinu jednoznačné. Mezi sčítáním v letech 1999 a 2019 se poměr využití jazyků v běloruských domácnostech obrátil ve prospěch ruštiny. Na konci minulého tisíciletí považovalo 43 % Ukrajinců žijících v Bělorusku ukrajinštinu za svůj rodný jazyk, avšak o dvacet let později tento podíl klesl na 29 %. Ruštinu za svůj rodný jazyk v roce 2019 považovalo již 62 % Ukrajinců. (Belstat, 2021, s. 264). V roce 2008 byla katedra ukrajinistiky na Brestské státní univerzitě uzavřena a výuka ukrajinského jazyka a literatury byla ukončena (Kraljuk, 2020). Je však třeba poznamenat, že v menším měřítku existovaly kurzy ukrajinštiny, ukrajinské lidové školy a nedělní školy (pod vedením spolku *Vatra*) (Obuchová 2019, s. 105). Až v roce 2017, kdy se Lukašenko již čtvrtým rokem snažil více diverzifikovat své zahraniční vztahy, došlo k dohodě mezi ním a tehdejším ukrajinským prezidentem o rozvoji vzdělávání mezi oběma zeměmi. To mělo vliv i na vzdělávání v ukrajinštině v Bělorusku. V tomto roce bylo zavedeno volitelné vyučování ukrajinského jazyka pro pátou až devátou třídu na školách v Bělorusku (Radio Svoboda, 2018).

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Existenci ukrajinských spolků potvrzuje práce Zubka (2016, s. 54), která přináší rozdělení 9 ukrajinských spolků patřících do Republikového veřejného sdružení Ukrajinců *Vatra* podle jejich postoje vůči ruské agresi na Donbasu v roce 2014. Spolky rozdělila na tři skupiny: apolitické, kulturní pomoc a dobrovolnictví. Největší převahu mají apolitické spolky (4), následuje dobrovolnická skupina (3 spolky). Z toho lze vyvodit názorovou nejednotnost.

V tomto období se ukrajinské spolky potýkaly s podfinancováním a fungovaly na bázi dobrovolnictví. Jak uvedl předseda *Vatry* Viktor Hutovskij v rozhovoru pro ukrajinskou verzi Radio Svoboda (2016): „*Je tu velmi banální problém: nikdy jsme neměli peníze na naše aktivity. A i teď je nemáme.*“ Následně dodal: „*A vše děláme na základě zásad sebeobětování. Ale i přes nedostatek peněz jsme pochopili, že se musíme sjednotit a řešit problémy – mám na mysli ukrajinské školství, kulturu, zachování jazyka. Co můžeme, to v těchto oblastech děláme.*“ Ohledně případných překážek ze strany běloruských úřadů uvedl: „*Je dobře, že Bělorusko v tomto ohledu nedělá nic protiukrajinského. Dokonce bych řekl – Bělorusko nás podporuje a říká, prosím, učte se jazyk a zachovejte si svou kulturu.*“ Zmínil také několik časopisů, které v té době vycházely, zejména *Ukrajinec v Bělorusku*. Tyto časopisy byly vydávány maximálně jednou až dvakrát do roka, rovněž kvůli omezenému rozpočtu. Z analýzy rozhovoru lze tedy vyvodit základní charakteristiky fungování ukrajinských spolků v období 2004–2019. Běloruská vláda nebránila jejich rozvoji, avšak zájem o ně byl nižší. Největším problémem bylo podfinancování a nezájem ze strany Ukrajiny.

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

Období mezi lety 2004 a 2019 nezaznamenalo žádné významné porušení tohoto kritéria týkajícího se ukrajinské menšiny. Může to být z několika důvodů. Prvním důvodem je, že většina Ukrajinců patří k pravoslavné církvi, která v Bělorusku měla v tomto období bezproblémové a dominantní postavení. Druhým důvodem je nedostatek zdrojů, což neumožňuje adekvátně zhodnotit situaci (Balič & Charitonov, 2018, s. 147).

Kritérium 4: Politické zastoupení

Centralizovaná moc v rukou jednoho vůdce neumožnila významné politické zastoupení pro ukrajinskou menšinu. To vedlo k nemožnosti efektivního hájení jejich zájmů. Je důležité podotknout, že většina Ukrajinců v Bělorusku se identifikovala více s běloruskou společností než s ukrajinskou národností (Minority Rights Group, 2008). Kulturní splynutí vedlo k nízké politické aktivitě specificky zaměřené na ukrajinskou menšinu. Referendum v roce 2004 a barevné revoluce způsobily nárůst represí a další centralizaci moci v rukou Lukašenka.

3.3. Postavení národnostních menšin v období 2020–2024

Od 90. let 20. století autoři zdůrazňují příklon Běloruska k Rusku prostřednictvím rusifikační politiky. Prezident Alexandr Lukašenko v průběhu let politicky lavíroval mezi přátelským a

nepřátelským postojem k Rusku, což mu umožnilo si zachovat určitou míru nezávislosti a v případě potřeby čerpat ruskou podporu.

V roce 2020 se konaly prezidentské volby v Bělorusku. Alexandr Lukašenko byl prohlášen za vítěze, avšak existuje mnoho důkazů a svědectví o tom, že volby byly zmanipulovány. Tento fakt vyvolal masivní protesty, kdy stovky tisíc lidí vyšly do ulic nejen v Minsku, aby vyjádřily svůj nesouhlas se znovuzvolením Lukašenka. Velmi důležitým katalyzátorem se stala i celková nespokojenost s politickým režimem Lukašenka, který je u moci již od roku 1994³⁸. Nespokojenost s dlouholetým režimem Lukašenka a ekonomické problémy během pandemie COVID-19 přispěly k nárůstu nespokojenosti obyvatelstva (Buzgalin & Kolganov, 2021, s. 444–446). Lukašenko měl proti sobě vlivné konkurenty, například populárního kritika režimu Sjarheje Cichanouského, který byl zatčen. Jeho žena Sviatlana Cichanouská se poté stala opoziční kandidátkou. Dalším konkurentem byl Viktor Babaryka, bývalý ředitel *Belgazprombank*. Lukašenko oba kandidáty (Cichanouského a Babaryka) obvinil z vazeb na Rusko a samotné Rusko z pokusu o destabilizaci Běloruska po zadržení 33 žoldnéřů PMC Wagner³⁹. Po volbách Lukašenko začal úzce spolupracovat s Putinem, s cílem zajistit si podporu a zabránit tak svržení své vlády. Putin mu následně poskytl významnou politickou a ekonomickou podporu, včetně finanční tranše ve výši 1,5 miliardy dolarů (Burčakov, 2020).

Po mezinárodně kritizovaných prezidentských volbách čelil Lukašenko masovým protestům a mezinárodní izolaci. Polsko bylo jednou z prvních zemí, které reagovalo na dění v Bělorusku. Poskytlo azyl pro opozici, otevřelo hranice před prchajícími před represí a připojilo se k novým sankcím EU (Homel 2020; Polský úřad pro cizince, 2022). Následně Lukašenko (2021) pohrozil „*zaplavit EU migranty a drogami*“ což vedlo k pohraniční krizi mezi Polskem a Běloruskem. Běloruské úřady tvrdě reagovaly i na *Kartu Polaka*. Například zaměstnanci hrodenského podniku Chimvolokno nebyla prodloužena smlouva na základě odmítnutí odevzdání své *Karty Polaka* (Gargalyk, 2024a).

Vztahy s Ukrajinou se zhoršily poté, co Ukrajina neuznala legitimitu Lukašenka po volbách a poprvé uvalila sankce na Bělorusko. Ty se týkaly zákazu vjezdu běloruských občanů na území Ukrajiny. K úplnému rozbití vztahů mezi těmito dvěma zeměmi pak vedlo to, když Bělorusko umožnilo Rusku využít své území jako tranzitní zemi pro útok na Ukrajinu. V reakci na to zavedla Ukrajina v roce 2022 ekonomické sankce a v roce 2023 odvolala svého

---

³⁸ Jde především o represe vůči opozici, omezování svobody tisku a volební manipulace.

³⁹ Nechvalně proslulá polovojenská skupina (Ukrajina, Sýrie, Afrika), jejímž bývalým vůdcem byl Sergej Prigožin.

velvyslance z Běloruska (Zam, 2023). Ukrajina nyní nemá přímé nástroje vlivu, které by mohla uplatňovat na běloruskou vládu, tudíž přímá ochrana ukrajinské menšiny není možná. Běloruská vláda se také dopouští mezinárodního zločinu, když se spolu s Ruskem účastní deportace tisíců ukrajinských dětí z okupovaných území, které následně ideologicky převychovává a mění jim občanství. Lukašenkovi za spolupráci na násilné deportaci ukrajinských dětí hrozí mezinárodní zatykač vydaný Mezinárodním trestním soudem (ICC) v Haagu, který již dříve vydal podobný zatykač na prezidenta Ruska Vladimira Putina (Vasjukovič & Romalijskaja, 2023; Yale HRL, 2023). Prokurátor ICC Karim Khan (2023) již dříve prohlásil: „*Nemůžeme dovolit, aby se s dětmi zacházelo jako s válečnou kořistí.*“ Ovšem problémem stále zůstává vymahatelnost těchto zatykačů. Očekávat nelze ani snížení počtu deportovaných dětí do Běloruska.

Po protestech se ještě více zvýšila kontrola médií a soukromí obyvatel v Bělorusku. Dne 18. října 2022 vydal Lukašenko dekret č. 368, který výrazně posílil sledovací pravomoci státu⁴⁰. Dekret zavádí povinnost pro telekomunikační operátory a vlastníky internetových stránek spolupracovat s tajnými službami. Tyto pravomoci není možné napadnout u soudu, což výrazně ohrožuje soukromí a svobodu médií v zemi (ICNL, 2024). Pro náboženskou integritu byl v roce 2020 vydán obnovený zákon o náboženství, který donutil náboženské komunity znovu se přeregistrovat v silně byrokratickém a netransparentním procesu. Nový zákon vyžaduje, aby církve předkládaly dovezenou misijní literaturu a další související materiály k vládní kontrole. Rovněž zakazuje jakoukoliv nenáboženskou symboliku v prostoru konání bohoslužeb, čímž běloruská vláda reaguje na tradiční bílo-červeno-bílou vlajku, která nabyla popularity během protestů v roce 2020. Zákaz propagace náboženského vzdělání, které je v rozporu s běloruskými „tradičními hodnotami“ a „ideologií“, je velmi vágní (USCIRF, 2024). Autor se domnívá, že výrazy jako *tradiční hodnoty* a *ideologie státu* jsou vágně formulované a umožňují represe za prakticky cokoliv.

3.3.1. Ruská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

Ruská menšina má nadále velmi snadný přístup k výuce v ruštině, díky tomu, že je s běloruštinou oficiálně postavena na rovnou úroveň. Ruština je široce využívána a podporována státním školským systémem. Na podporu vytvoření společného vzdělávacího prostoru Běloruska a Ruska (svazového státu) byla v roce 2021 založena *Asociace škol Ruské*

---

⁴⁰ Poskytovat přímý dálkový přístup k údajům o uživateli a uchovávat tyto údaje.

federace a Běloruské republiky (ASRFRB). Hlavním cílem této asociace je vytvoření rámce pro spolupráci škol v obou zemích, sdílení vzdělávacích metod a výukových materiálů, organizace společných vzdělávacích projektů a výměnných programů mezi školami. Žákům ruské menšiny tato spolupráce umožňuje vycestovat na výměnné programy do Ruské federace. Rizikem pro ostatní národnosti však zůstává asimilace studentů s ruskou kulturou, která může výrazně ohrozit ostatní národnostní menšiny (Asociace škol Ruské federace a Běloruské republiky, n.d.).

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Mezi lety 2021 a 2023 zůstal celkový počet ruských spolků téměř beze změny. Došlo pouze k nárůstu o dva nové spolky, čímž se celkový počet zvýšil na 19. Největší přírůstek je patrný v Minsku, kde z původního počtu pěti spolků nyní existuje 9 (Zmocněnec pro náboženství a národnosti, 2024b). Autor nenašel žádné informace o násilném chování vůči ruským organizacím v tomto období. Ruská menšina má také bezproblémový přístup k ruským mluvícím médiím a hlavní běloruské kanály vysílají převážně v ruštině. Je nutné zdůraznit, že se jedná o média provládní nebo státní. Lze tedy předpokládat, že ruská menšina v tomto ohledu není utlačována.

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

Ruská menšina v Bělorusku je úzce spojena s pravoslavným náboženstvím. *BPC* zůstává největší církví v zemi, s celkovým počtem 1878 kostelů (Zmocněnec pro náboženství a národnosti, 2024a). Po prezidentských volbách v roce 2020 *BPC* aktivně spolupracovala s vládou Alexandra Lukašenka. Patriarcha Kirill z *Ruské pravoslavné církve (RPC)* pogratuloval Lukašenkovi k vítězství a pochválil jeho oddanost pravoslavným obcím. Tento krok potvrdil úzké propojení mezi církví a státem (Elina E., 2020). Během následných protestů *BPC* vyzývala své kněze, aby se zdrželi podpory protestujících, a hrozila sankcemi těm, kteří neuposlechnou. Od srpna 2020 *BPC* odvolala několik biskupů a nižších duchovních činitelů, které režim považoval za neloajální. Církev také předala běloruským úřadům seznam kněží, kteří podporovali protesty. Jedním z nejvýznamnějších případů nátlaku bylo odvolání metropolitů minského a zasaulského Pavla patriarchou Kirillem. Pavel nejprve pogratuloval Lukašenkovi ke znovuzvolení, ale později své prohlášení odvolal, apeloval na Lukašenka, aby zastavil násilí, a dokonce navštívil zraněné v nemocnici po zásazích policie proti protestujícím (belsat.eu, 2020; Corley, 2021).

Spolupráce *BPC* a *RPC* s vládou znamená silnou politizaci náboženské instituce, což může vést k perzekucím pro ty, kteří nesouhlasí s vládní politikou. Náboženská situace ruské menšiny v Bělorusku však ve srovnání s polskou menšinou zůstává relativně stabilní.

Kritérium 4: Politické zastoupení

V tomto ohledu zde byla patrná snaha vytvořit ruskou stranou Sojuz. Jak zmiňuje předseda strany, vznik Sojuzu je spjatý se srpnovými protesty v roce 2020, kdy po těchto událostech měla být posílena role parlamentu. Nicméně Ministerstvo spravedlnosti Běloruska zamítlo v následujícím roce proruské straně *Sojuz* státní registraci (Belta.by, 2021). Strana byla následně oficiálně rozpuštěna v roce 2023 z důvodu vyčerpání politické agendy (Soyuz.by, n.d.). Zamítnutí registrace svědčí o pokračujícím trendu vládních represí a snah o kontrolu nad politickými aktivitami, které by mohly narušit současný režim. Tento krok také reflektuje obavy běloruské vlády z jakýchkoliv vnějších vlivů, které by mohly destabilizovat její mocenské postavení.

3.3.2. Polská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

Vzdělávání v polském jazyce bylo v tomto období nemožné, především kvůli novelizaci zákona o jazycích, ve které došlo ke zrušení práva na výuku v jazycích národnostních menšin (článek 82). Obě Hrodenské polské veřejné školy byly v roce 2022 převedeny na výuku v ruštině, a to i přes vysokou poptávku po výuce polštiny. Do roku 2024 bylo také uzavřeno dalších deset soukromých škol, jejichž vyučovacím jazykem byla polština (belsat.eu, 2023; Euroradio, 2024; Fréjutė-Rakauskienė et al., 2021, s. 1138). Tímto krokem se režimu podařilo uzavřít všechny školy vyučující v polštině v Bělorusku, čímž výrazně omezil možnosti polské menšiny získávat vzdělání ve svém mateřském jazyce. Bělorusko porušuje nejen mezinárodní smlouvy týkající se práv na vzdělání národnostních menšin, ale také své vlastní zákony, jako například článek 6 zákona o menšinách v Bělorusku, který garantuje používání jazyků národnostních menšin ve vzdělávání (O národnostních menšinách v Běloruské republice, 1992). Běloruské úřady zároveň porušují bilaterální dohodu s Polskem o spolupráci v oblasti vzdělávání, z níž odstoupily půl roku po uzavření škol menšin (Polský Sejm, 2017; SB News, 2023). Porušili také bělorusko-polskou dohodu o přátelství z roku 1993, která zaručuje právo na vzdělávání v jazyce menšiny (Republic of Belarus & Republic of Poland, 1993). Dále Bělorusko zakázalo

vzdělávací organizaci Polska Macierz Szkolna, což omezuje spolupráci učitelů vyučujících v polštině a organizování akcí spojených se vzděláním v polštině (Boradyn, 2022).

Zrušení práva na vzdělávání v polštině, převod polských veřejných škol na výuku v ruštině, uzavření polských soukromých škol a zákaz klíčových organizací představují zásadní překážky pro zachování polské kultury, jazyka a tradic.

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Počínaje rokem 2024 je v Bělorusku registrováno celkem 37 polských spolků, nejvíce jich je zejména v Minsku (14) a Hrodenské oblasti (12). Autor dohledal také počet polských nevládních organizací (NGO) za rok 2021. Podle statistik Zmocněnce pro náboženství a národnosti (2024a) se v Bělorusku nacházelo 78 takových organizací, z toho nejvíce v Hrodenské oblasti (36). Z údajů je patrný značný pokles (přibližně o polovinu) polských spolků po protestech v roce 2020. Hlavním cílem běloruských úřadů se stal Svaz Poláků, jedna z největších nevládních organizací v Bělorusku. 23. března 2021 začaly útoky zejména na vedení ZPB, kdy byla zatčena a odsouzena na 15 dnů vězení znovuzvolená ředitelka Anželika Borys. Důvodem bylo organizování nelegálních hromadných akcí v Hrodně, konkrétně tradičního každoročního jarmarku svatého Kazimíra.

Dva dny poté byl zatčen Andrzej Poczobut, člen předsednictva ZPB a hrodenský novinář. Mezi dalšími zadrženými členy Svazu byly Irena Bernatská, Maria Tiškovská a Anna Paniševa, které byly v červnu 2021 deportovány do Polska (Borrell, 2021; Warsaw Institute, 2021). Borys byla po roce zproštěna viny. KGB zařadila Poczobuta na seznam osob zapojených do teroristických protistátních aktivit a Ministerstvo vnitra jej zařadilo na seznam extremistů. V roce 2023 ho soud uznal vinným a odsoudil k 8 letům odnětí svobody v kolonii se zpřísněným režimem (Viasna, n.d.). Lukašenko využívá politického vězení pro své osobní zájmy, neboť chtěl, aby mu Polsko výměnou za Poczobuta předalo vedení běloruské opozice. Polské ministerstvo zahraničních věcí sdělilo, že propuštění Poczobuta se stalo jejich prioritou. Poczobutovo uvěznění označilo za bezprecedentní represe vůči polské menšině (Gargalyk 2024; S.A, 2024). Běloruské úřady ve spolupráci s KGB označily oficiální internetové stránky *glosznadniemna.pl* Svazu Poláků v Bělorusku za extremistickou skupinu (Viasna, 2024).

Další stíhanou organizací byla *Polska Macierz Szkolna*. V roce 2021 byla organizace obviněna z porušení zákazu vzdělávacích aktivit, za což jí byla uložena pokuta. Ani zaplacení pokuty a nová registrace (ke které ji úřady donutily) nezabránilo zrušení této organizace v září 2022 (belsat.eu, 2022; Boradyn, 2022).

Zasažena byla také polskou vládou financovaná televizní stanice *Belsat*. Tato televize se podílela na zpravodajství o protestech proti Lukašenkovi, což vedlo k jejímu obvinění z extremistické činnosti a následnému zákazu v Bělorusku v červenci 2021 běloruským soudem v Homelu. Běloruským občanům hrozí za sledování tohoto media pokuta či dokonce vězení. Po zákazu bylo uvězněno několik novinářů a respondentů, kteří poskytovali rozhovory pro Belsat, obvinění se opět týkala extremistické činnosti. *Belsat* i přes tato omezení pokračuje ve vysílání, protože nesídlí v Bělorusku, ale v Polsku (International Federation of Journalists, 2021; Radje Svaboda, 2024).

Analýza ukazuje, že po protestech v roce 2020 došlo v důsledku systematických represí k drastickému poklesu počtu polských nevládních organizací v Bělorusku. Tyto represe se zaměřily na vedoucí představitele, novináře a aktivisty, což vyústilo v jejich zatýkání, odsouzení a deportace. Lukašenkův režim využívá represe jako nástroj k upevnění své moci a k potlačení jakékoliv opozice, včetně organizací podporujících polskou menšinu.

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

Svoboda náboženského vyznání, zejména katolického, je pro polskou menšinu značně omezena. Sami kněží jsou od roku 2020 stíháni za podporu protestů a snahu ukrývat u sebe protestující před policií. Katolická církev se rovněž stala kritikem Lukašenkovy pomoci Rusku při organizaci útoku na Ukrajinu v roce 2022. Podle zprávy Aid to the Church in Need (2024) jsou katoličtí kněží v Bělorusku po Nikaragui nejvíce stíháni na světě. Mezi příklady stíhání kněží z polské menšiny patří otec Andrzej Juchniewicz, předseda vyšších představených, delegátů a zástupců institutů a společností apoštolského života v Bělorusku, a jeho mladší kolega, otec Pawel Lemech. Oba byli zadrženi 8. května 2024 a dostali patnáctidenní, resp. desetidenní tresty odnětí svobody. Obvinění byla spojena s extremismem. Jedním z důvodů může být snaha narušit život farnosti, protože oba již dříve byli vyslýcháni kvůli jejich komentářům na podporu Ukrajiny proti ruské agresi (Luxmoore, 2024). Také již dříve během protestu⁴¹ byl odepřen vjezd do Běloruska Arcibiskupovi Tadeuszovi Kondrusewiczovi, metropolitovi minsko-mohylevskému. Vatikánská delegace přesvědčila Lukašenka, aby Kondrusewicze pustil, ten se ale musel vzdát svého mandátu. Represe se týkají i kostelů. Například minský Červený kostel byl v roce 2020 uzavřen poté, co ukrýval protestující. Po dvou letech byl zapálen a následující měsíc se běloruské úřady rozhodly tento kostel katolíkům zkonfiskovat (Gironi, 2023).

---

⁴¹ Konkrétně 31. srpna 2020.

Celkově lze náboženskou situaci polské menšiny v tomto období hodnotit za výrazně zhoršenou. Svoboda náboženského vyznání je omezována, kněží jsou pronásledováni a kostely jsou zavírány nebo konfiskovány. Tato situace představuje závažné porušení mezinárodních práv a běloruských právních předpisů, které zaručují náboženské svobody.

Kritérium 4: Politické zastoupení

V období 2004–2019 pokračoval trend nedostatečného politického zastoupení národnostních menšin, což odpovídá oficiálnímu postoji běloruské vlády k etnickým politickým stranám, které by podle nich mohly ohrozit státní bezpečnost. Významným momentem bylo zrušení strany *BNF* v roce 2023, která vystupovala jako opozice režimu a podílela se na protestech v letech 2020–2021 (Kozenko, 2023). V důsledku toho v Bělorusku nezůstala žádná registrovaná opoziční strana. Pro polskou menšinu to znamená, že buď podporuje Lukašenka, nebo se nemůže politicky angažovat.

3.3.3. Ukrajinská menšina

Kritérium 1: Svobodný přístup ke vzdělávání v jazyce menšiny

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, pouze 29 % Ukrajinců žijících na území Běloruska považuje ukrajinštinu za svůj rodný jazyk. V současné době je stále možné najít placené kurzy ukrajinštiny, k realizaci bělorusko-ukrajinské spolupráce v oblasti vzdělávání však nedochází. Nebyly nalezeny žádné nové zmínky o pokroku v organizaci výuky ukrajinského jazyka. Navíc webové stránky Běloruské národní univerzity, která údajně nabírá ukrajinské překladače, hlásí chybu i při připojení přes VPN. Soudě podle těchto alarmujících údajů k výuce ukrajinštiny na běloruských školách nedochází.

Ukrajinská menšina má však stále volný přístup ke vzdělání, zejména v ruštině. V těchto školách však učitelé učí děti, že Ukrajina napadla Bělorusko a Rusko. Dochází k procesu ideologického formování dětí s příklonem k podpoře Lukašenkovy a Putinovy politiky (Zerkalo, 2022).

Kritérium 2: Kulturní spolky a média menšin

Zmocněnec pro náboženství a národnosti (2024b) uvádí, že v roce 2024 existuje v Bělorusku celkem 9 ukrajinských spolků, z nichž nejvíce se jich nachází v Minsku a jeho okolí (5). Ve srovnání s rokem 2021 se jedná o pokles o 4 spolky. V Brestské oblasti, kde žije nejvíce Ukrajinců, se nyní nenachází žádný společensko-kulturní spolek, který by tuto národnostní

menšinu sdružoval. Autor se pokusil ověřit existenci všech výše zmíněných ukrajinských periodik, avšak v roce 2024 byly jejich webové stránky buď nefunkční, nebo zablokované. Rovněž nebylo možné ověřit existenci hlavního *Celoběloruského veřejného sdružení Ukrajinců Vatra* kvůli nedostatku dostupných informací. Tato skutečnost poukazuje na výrazné omezení svobody tisku a nezávislých médií v Bělorusku. Jedná se o závažné porušení zákona o národnostních menšinách v Bělorusku z roku 1992, zejména článku 6 (právo na pomoc státu při rozvoji národní kultury a vzdělávání, právo na zakládání médií a šíření informací v mateřském jazyce, právo na zakládání a členství ve veřejných organizacích).

Kritérium 3: Svoboda náboženského vyznání

Svoboda náboženského vyznání není pro ukrajinskou menšinu v Bělorusku zásadním problémem. Je to zčásti způsobeno tím, že pravoslavná církev v Bělorusku, do které většina Ukrajinců patří, spolupracuje se státními institucemi a má běloruskou vládou zajištěné privilegované postavení. Opět je však třeba poukázat na pevnou vazbu na silně zpolitizovanou RPC (Elina E, 2020).

Kritérium 4: Politické zastoupení

Represivní opatření jsou rovněž namířena proti všem skupinám osob, které protestují nebo vyjadřují znepokojení nad rolí Běloruska v probíhající ruské invazi na Ukrajinu. Protestující byli administrativně zatýkáni a proti některým z nich bylo zahájeno trestní stíhání za protiválečné akce a projevy, jako je vystavování plakátů, letáků a nápisů *Ne válce*, psaní protiválečných dopisů státním institucím, protiválečná prohlášení na sociálních sítích a nošení žlutomodrých stužek představujících barvy ukrajinské vlajky (ICNL, 2024).

Závěr

Bakalářská práce s názvem *Analýza postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024* měla za cíl analyzovat postavení národnostních menšin v Bělorusku, se zaměřením na prezidentství Alexandra Lukašenka, nejdéle úřadující hlavy státu v postsovětském prostoru. V návaznosti na stanovený cíl byly formulovány dvě výzkumné otázky. Hlavní výzkumnou otázkou bylo: Jaké je postavení *ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024*? Dále se práce tázala: *Jaký dopad měla spolupráce a konflikty Běloruska s Ruskem, Polskem a Ukrajinou na ruskou, polskou a ukrajinskou menšinu?*

Hlavním cílem první kapitoly bylo teoretické ukotvení práce a představení kritérií analýzy. Teoretický rámec vycházel z konceptu *triadického nexu* od výzkumníka imigrace a nacionalismu Rogerse Brubakera. Tento koncept autorovi napomohl lépe systematizovat práci a zaměřit se na dynamiku vztahů mezi národnostními menšinami, znárodňujícím státem a zahraničními vlastni. Kapitola také přinesla jinou perspektivu na model triadického nexu, kdy někteří autoři jej kritizovali za nedostatek nadstátních institucí (Smith, 2002) a někteří za nepřesnou definici znárodňujícího státu (Kuzio, 2001). Klíčovou se ukázala diskuse o právním rámci ochrany národnostních menšin, jelikož ta umožnila vytvoření kritérií pro systematickou analýzu jejich postavení. Podkapitola identifikovala rozdíly mezi teoretickou ochranou národnostních menšin zakotvenou v zákonech a skutečnou situací, které menšiny čelí. Tento stav vede k situaci, kdy často dochází k selektivní a nedůsledné implementaci právního rámce. Tato situace v Bělorusku je charakteristická nejen v případě menšin, ale i v jiných oblastech. Lukašenko často zcela ignoruje běloruské právní předpisy, zdůrazňuje vysoké tresty za přestupky, ale zároveň tvrdí, že musí porušovat zákony, což výrazně podkopává důvěru v běloruský právní systém. Ukázalo se také, že mezinárodní právní rámce nejsou v Bělorusku efektivní, jelikož mají minimální vliv na rozhodování běloruské vlády.

Druhá kapitola se zaměřila na historický a demografický kontext národnostních menšin v Bělorusku. Autor analyzoval historické formování běloruské identity a politický vývoj po vzniku samostatného Běloruska, kdy došlo k zásadním změnám v národnostní politice. Snaha o bělorusifikaci společnosti, tedy o podporu běloruského jazyka a kultury, narazila na mnoho překážek, včetně silného vlivu ruského jazyka a kultury, které byly v Bělorusku hluboce zakořeněny. Zvláštní důraz byl také kladen na demografický přehled vybraných menšin: Poláků, Rusů a Ukrajinců. Výsledky této kapitoly ukázaly, že historické události jako rusifikace a sovětizace vedly k dlouhodobému potlačení jak běloruské národní identity, tak i marginalizaci menšinových kultur. Marginalizaci nepodlehla ruská menšina, která již v tom období měla jistá

kulturní a jazyková privilegia. Kvůli těmto procesům probíhala i asimilace těchto menšin, které se začaly ztotožňovat se sovětskou identitou. Po rozpadu SSSR nastalo jakési obrození a snaha o demokratizaci, avšak s nástupem Lukašenka k moci se situace výrazně zhoršila.

Ve třetí a závěrečné kapitole proběhla analýza postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku během tří různých období vlády prezidenta Alexandra Lukašenka. Autor se v této kapitole detailně věnoval tomu, jak mezinárodní vztahy Běloruska s Polskem, Ruskem a Ukrajinou ovlivnily jejich postavení. Tato kapitola se snažila nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku: *Jaké je postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024?* Dále také na výzkumnou otázku: *Jaký dopad měla spolupráce a konflikty Běloruska s Ruskem, Polskem a Ukrajinou na ruskou, polskou a ukrajinskou menšinu?*

V prvním období (1994–2003) probíhalo upevňování Lukašenkovy moci. Polsko-běloruské vztahy se sice v tomto období začaly zhoršovat, avšak díky podpoře ze strany polské vlády se začalo rozvíjet polské vzdělávání. Byly otevřeny dvě školy a založena významná polská vzdělávací organizace *Macierz Szkolna*. Nadále však začalo docházet k nárůstu restrikcí ze strany běloruské vlády, zejména byla ohrožena katolická církev, kterou Lukašenko vnímal jako nebezpečný polský vliv v zemi. Ruská menšina, na druhé straně, profitovala z Lukašenkovy proruské politiky, což vedlo k posílení jejího postavení. Referendum z roku 1995, které přiznalo ruštině status druhého úředního jazyka, posílilo postavení ruské menšiny a upevnilo její kulturní a jazykovou dominanci. Ukrajinská menšina zůstala poněkud na okraji zájmu, i když vztahy mezi Běloruskem a Ukrajinou byly v rámci obchodu a diplomacie stabilní. Běloruská vláda však neomezovala aktivity ukrajinské menšiny v takové míře jako u polské menšiny.

Období 2004–2019 přineslo posílení autoritářského režimu, zejména kvůli referendu v roce 2004, které zbavilo Lukašenka omezení schopnosti kandidovat více než dvakrát. Běloruské vztahy s Polskem byly v tomto období povětšinou napjaté, i když docházelo také k diplomatickým jednáním a společným dohodám. Napjaté vztahy měly přímý dopad na menšiny a týkaly se zejména běloruského tlaku na *ZPB*, kdy v roce 2005 došlo k jeho rozdělení na prorežimní a proopoziční část. Běloruská vláda se snažila omezit vliv Polska na polskou menšinu tím, že ztížila financování polských vzdělávacích platforem a spolků. Polské menšině byla výrazně omezena svoboda vyznání (omezení katolické církve), právo na vzdělání ve vlastním jazyce bylo přísně kontrolováno a politická aktivita byla nemožná. Ruská menšina se v tomto období aktivně rozvíjela prostřednictvím různých spolků, které v této době vznikaly. Status ruštiny jako oficiálního jazyka umožnil bezproblémové studium pro Rusy žijící v Bělorusku. Občasné rusko-běloruské roztržky kvůli integraci do *Svazového státu* neměly

významný vliv na ruskou menšinu. Kritiku vzbuzovala pouze snaha o větší diferenciaci (pomoci bělorusifikaci) mezi Rusy a Bělorusy, což však nebylo dostatečně účinné vzhledem k zakořenělé roli ruštiny a ruské kultury ve státě. Ukrajinci žijící v Bělorusku měli omezené příležitosti vzdělání v rodném jazyce, nicméně většina z nich preferovala ruštinu, což opět potvrzuje její dominantní roli. Rozvoj vzdělávání v ukrajinštině měl nastat podpisem dohod mezi Ukrajinou a Běloruskem, nicméně události roku 2020 a poté ruská invaze na Ukrajinu znemožnily, aby se to stalo skutečností.

V posledním zkoumaném období 2020–2024 došlo ke zvýšení kontroly nad občanským životem v Bělorusku. Důvod byl zřejmý – masové protesty proti Lukašenkovi znovuzvolení na šesté funkční období. Lukašenko získal podporu Ruska a odsouzení ze strany Polska a Ukrajiny, kteří ho neuznali prezidentem. Polská menšina se ocitla pod zvýšeným nátlakem ze strany běloruských úřadů, což vedlo k zatýkání jejich vůdců (Borysová a Poczobut). Silný tlak byl vyvíjen i na polské vzdělání, kdy došlo ke zrušení dvou jediných polsky vyučujících škol v Bělorusku. Napětí mezi Polskem a Běloruskem se rovněž promítlo do katolické církve, kdy byli zatýkáni kněží, rušeny pronájmy kostelů a docházelo k deportacím kněží z Běloruska. Podpora Lukašenka Ruskem vyústila i v upevnění postavení ruské menšiny. Vznikla *Asociace škol Ruské federace a Běloruské republiky*, což je jedním z klíčových příkladů kooperace mezi Ruskem a Běloruskem, z které přímo profitovala i ruská menšina. Rusku bylo umožněno přímo finančně podporovat svou menšinu. Nutno podotknout, že snaha založit vlastní ruskou stranu *Sojuz* byla úřady odmítnuta, což odráží omezené politické svobody v Bělorusku. Ukrajinská menšina čelila omezenému přístupu ke vzdělání v ukrajinštině; podle autora v Bělorusku neexistovala žádná škola vyučující ukrajinštinu. Ruská invaze na Ukrajinu v roce 2022, na které se podílelo i Bělorusko jako spojenec Ruska, výrazně ovlivnila situaci ukrajinské menšiny v Bělorusku a přerušila diplomatické a ochranné kontakty mezi Ukrajinou a Běloruskem. V důsledku toho ukrajinská menšina v Bělorusku ztratila možnost jakékoli podpory a ochrany ze strany Ukrajiny. Tento vývoj výrazně oslabil schopnost ukrajinské menšiny hájit své zájmy a práva, čímž se stala plně závislou na politických rozhodnutích běloruských úřadů. Situace zvyšuje riziko, že běloruské úřady mohou ukrajinskou menšinu obvinít z politicky motivovaných trestných činů, jako je špionáž.

Autorova analýza ukázala, že postavení národnostních menšin bylo značně ovlivněno politickým vývojem v zemi a jejími vztahy s Polskem, Ruskem a Ukrajinou. Zjistilo se, že polská menšina byla často předmětem represí, zejména ve vztahu k organizacím jako *ZPB*. Běloruské vztahy s Polskem se vyznačovaly napětím, což se promítlo do postoje běloruské vlády k polské menšině. Ruská menšina už od devadesátých let těžila z privilegovaného

postavení díky těsným vazbám Běloruska s Ruskem. Lukašenkova politika často favorizovala ruskou kulturu a jazyk na úkor běloruského národního sebeurčení. Situaci ukrajinské menšiny lze popsat jako nejednoznačnou, spíše se jedná o marginalizovanou skupinu s minimální podporou a nezájmem zahraniční vlasti. Stav ukrajinské menšiny po roce 2022 je obzvláště znepokojující, jelikož Ukrajina nemá přístup k ochraně své menšiny v Bělorusku. Autor nedokázal ověřit existenci spolků, jelikož chyběly jejich webové stránky, nejčastěji byly smazány po roce 2020. Autor předpokládá, že se spolky dostaly pod represivní tlak ze strany běloruské vlády. Rusko je jedinou ze tří zemí mající plný přístup k ochraně své menšiny v Bělorusku. Silná závislost Běloruska na Rusku navíc posiluje jeho vliv na Bělorusko. Autor identifikoval několik hlavních problémů: pokračující asimilace menšin, nedostatek politické reprezentace a vzdělání pouze v běloruštině a ruštině, což má vliv i na asimilaci menšin. Trend ukazuje jejich úbytek a stejná situace může pokračovat i do budoucna.

Během vypracování bakalářské práce autor narazil na několik problémů. Prvním a hlavním problémem byl nedostatek zdrojů zabývajících se ukrajinskou menšinou. Důvodů může být několik, včetně jejich nedostupnosti, nebo jejich neexistence. Z tohoto důvodu autor často musel vycházet z neakademických článků. Daný stav může částečně poukazovat i na nezájem Ukrajiny o výzkum její menšiny v Bělorusku. Na druhou stranu je k dispozici velké množství zdrojů zabývajících se polsko-běloruskými vztahy a postavením polské menšiny v Bělorusku. Dalším omezením se stal samotný teoretický rámec Rogerse Brubakera, který podle autora kvůli své komplexnosti a rozsáhlosti představoval značnou výzvu. Pro porozumění tohoto rámce je nutná dobrá znalost nacionalismu, etnických studií a politické sociologie. Navzdory těmto omezením se autor snažil co nejlépe využít dostupné informace a data, aby poskytl co nejpřesnější a nejkomplexnější analýzu postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku.

Autor vidí prostor pro budoucí výzkum v rozšířené analýze postavení národnostních menšin, protože tato oblast byla v rámci bakalářské práce limitována. Dalším perspektivním směrem je aplikace *kvadratického nexu*, který by zahrnoval vliv Evropské unie a dalších mezinárodních organizací na situaci menšin. Kromě toho by bylo přínosné provést komparativní analýzu postavení polské, ukrajinské a ruské menšiny na základě kvantitativního výzkumu. V neposlední řadě by bylo vhodné průběžně aktualizovat postavení těchto tří menšin, jelikož je jejich situace v tomto období značně dynamická.

Seznam použité literatury

Academic.ru. (n. d). *Slovanský chrám Bílá Rus | je... Co je Slovanský sněm Bílé Rusi? /*

Славянский собор Белая Русь | это... Что такое Славянский собор Белая Русь?

Dostupné z <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/290681>

Asociace škol Ruské federace a Běloruské republiky. (n.d.). *O sdružení / Об ассоциации.*

Dostupné z <https://asrfrn.d.u/ob-assocziaczii/>

Avanesová, M. (2021). The Belarusian Orthodox Church and Its Role in the Belarusian

Regime. *Acta FF, 13(2)*. <https://doi.org/10.24132/actaff.2021.13.2.1>

Balič, N. L., & Charitonov, I. N. (2018). Etnické sebevědomí a praxe národnostních komunit

v Bělorusku / Этническое самосознание и практики национальных общностей

Беларуси. *Sociologický almanach, (9)*, 132–149.

BBC. (2018, 25. prosince). *Ropa výměnou za polibky: Na čem se chtějí dohodnout Putin a*

Lukašenko? / Нефть в обмен на поцелуи: О чем хотят договориться Путин и

Лукашенко? Dostupné z <https://www.bbc.com/russian/media-46682154>

Bekus, N. (2014). Ethnic identity in post-Soviet Belarus: Ethnolinguistic survival as an

argument in the political struggle. *Journal of Multilingual and Multicultural*

Development, 35(1), 43–58. <https://doi.org/10.1080/01434632.2013.845197>

Bekus, N. (2017). Ideological Recycling of the Socialist Legacy. Reading Townscapes of

Minsk and Astana. *Europe-Asia Studies, 69(5)*, 794–818.

<https://doi.org/10.1080/09668136.2017.1350259>

Bekus, N. (2023). Reassembling Society in a Nation-State: History, Language, and Identity

Discourses of Belarus. *Nationalities Papers, 51(1)*, 98–113.

<https://doi.org/10.1017/nps.2022.60>

Belsat.eu. (2020, 26. srpna). *Metropolitan Pavel removed from office. Belarusian Orthodox*

Church now led by Bishop Veniamin. Dostupné z

<https://belsat.eu/en/news/metropolitan-pavel-removed-from-office-belarusian-orthodox-church-now-led-by-bishop-veniamin>

Belsat.eu. (2022, 13. září). *Grodno: Władze likwidują Polską Macierz Szkolną*. Dostupné z <https://belsat.eu/pl/news/13-09-2022-grodno-wladze-likwiduja-polska-macierz-szkolna>

Belsat.eu. (2023, 27. července). *Belarus has updated the law „On Languages”: What changes and what remains in it. And why? / В Беларусі обновили закон «О языках»: Что в нем меняется, а что остается. И зачем?* Dostupné z <https://belsat.eu/ru/news/27-07-2023-v-belarusi-obnovili-zakon-o-yazykah-cto-v-nem-menyetsya-a-cto-ostaetsya-i-zachem-eto>

Belstat. (2021). *Výsledky sčítání lidu v Běloruské republice v roce 2019* (I. V. Medvedeva, Ed.). Minsk: Al'tiora Forte.

Belta.by. (2014, 21. ledna). *Lukašenko: S Putinem jsme velmi přátelští, i když to mezi námi občas „jiskří” / Лукашенко: Мы очень дружны с Путиным, хотя порой между нами „искрит”*. Dostupné z <http://www.belta.by/president/view/lukashenko-my-ochen-druzhny-s-putinym-hotja-poroy-mezhdu-nami-iskrit-35233-2014>

Belta.by. (2021, 3. května). *Ministerstvo spravedlnosti odmítlo státní registraci politické strany „Unie”*. *Belta*. Dostupné z <http://www.belta.by/politics/view/minjust-otkazal-v-gosregistratsii-politicheskoj-partii-sojuz-439911-2021>

Boguslavská, A. (2019, 25. prosince). *Proč se Putinovi nepodařilo přimět Lukašenko k integraci? / Почему Путин не смог дожать Лукашенко в вопросе интеграции*. *DW*. Dostupné z <https://www.dw.com/ru/%D0%BA%D1%82%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BD-%D0%BD%D0%B5->

%D1%81%D0%BC%D0%BE%D0%B3-

%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%B0%D1%82%D1%8C-

%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D

0%BE-%D0%B2-

%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B5-

%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0

%B8%D0%B8/a-51781956

Boradyn, W. (2022, 7. října). Polska Macierz Szkolna została zlikwidowana—Co dalej?

WB24. Dostupné z <https://wb24.org/2022/10/07/polska-macierz-szkolna-zosta-a-zlikwidowana-a-co-dalej/>

Borrell, J. (2021, 25. března). *Belarus: Statement by the High Representative/Vice-President*

Josep Borrell on targeting the Union of Poles in Belarus. Dostupné z

https://www.eeas.europa.eu/eeas/belarus-statement-high-representativevice-president-josep-borrell-targeting-union-poles-belarus_en

Brubaker, R. (1995). National Minorities, Nationalizing States, and External National

Homelands in the New Europe. *Daedalus*, 124(2), 107–132.

Brubaker, R. (1996). *Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the New*

Europe. Cambridge, England New York: Cambridge University Press.

Brubaker, R. (2011). Nationalizing states revisited: Projects and processes of nationalization

in post-Soviet states. *Ethnic and Racial Studies*, 34(11), 1785–1814.

<https://doi.org/10.1080/01419870.2011.579137>

Budryte, D. (2017). *Taming Nationalism? Political Community Building in the Post-Soviet*

Baltic States (0 vyd.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315241821>

- Burant, S. R. (1993). International relations in a regional context: Poland and its eastern Neighbours—Lithuania, Belarus, Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 45(3), 395–418.
<https://doi.org/10.1080/09668139308412098>
- Burčakov, A. (2020, 27. srpna). Putin je připraven vyslat do Běloruska ruské bezpečnostní síly. Je to možné? / Путин готов направить российских силовиков в Беларусь. Разве так можно? *BBC*. Dostupné z <https://www.bbc.com/russian/features-53934173>
- Buzgalin, A. V., & Kolganov, A. I. (2021). The Protests in Belarus: Context, Causes and Lessons. *Critical Sociology*, 47(3), 441–453.
<https://doi.org/10.1177/0896920520982368>
- Capotorti, F. (1979). *Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities*. Geneva: United Nations Publications.
- CIS. (n.d.). *O Společenství nezávislých států—Výkonný výbor SNS/ O Содружестве Независимых Государств—Исполнительный комитет СНГ*. Dostupné z <https://cis.minsk.by/about-cis>
- Clem, R. S. (2011). Going It Alone: Belarus as the Non-European European State. *Eurasian Geography and Economics*, 52(6), 780–798. <https://doi.org/10.2747/1539-7216.52.6.780>
- Corley, F. (2010, 5. ledna). *BELARUS: Two Catholic parish priests banned from religious activity*. Dostupné z https://www.forum18.org/archive.php?article_id=1392&printer=Y
- Corley, F. (2021, 6. srpna). *Belarus regime crackdown on Orthodox Church is altering prayers, purging clergy*. Dostupné z <https://religionunplugged.com/news/2021/8/6/belarus-regime-crackdown-on-orthodox-church-is-altering-prayers-purging-clergy>

- Council of Europe. (1995). *About the Framework Convention for the Protection of National Minorities—National Minorities (FCNM)*. Dostupné z <https://www.coe.int/en/web/minorities/at-a-glance>
- Council of Europe. (2002). *Situation in Belarus*. Dostupné z <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17053&lang=en/>
- Coynash, H., & Charron, A. (2019). Russian-occupied Crimea and the state of exception: Repression, persecution, and human rights violations. *Eurasian Geography and Economics*, 60(1), 28–53. <https://doi.org/10.1080/15387216.2019.1625279>
- Daneyko, O. (2017, 15. února). Bělorusko chce posílit suverenitu pomocí běloruského jazyka. *DW.com*. Dostupné z <https://www.dw.com/ru/%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D1%85%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%82-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%8C-%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82-%D1%81-%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%89%D1%8C%D1%8E-%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B0/a-37561775>
- D’Avillez, F. (2024, 9. ledna). *Dozens of priests arrested in 2023 as authoritarian regimes crack down on Church*. Dostupné z <https://acninternational.org/dozens-of-priests-arrested-in-2023-as-authoritarian-regimes-crack-down-on-church/>
- Diamond, L. (2024). Power, Performance, and Legitimacy. *Journal of Democracy*, 35(2), 5–22. <https://doi.org/10.1353/jod.2024.a922830>

Dungaciu, D. (1999). *East and West and the „Mirror of Nature” * Nationalism in West and East Europe—Essentially Different? A Decade of Transformation, IWM Junior Visiting Fellows Conferences*(8).

DW.com. (2003, 2. ledna). Bělorusko se stalo baštou pravoslaví. Dostupné z <https://www.dw.com/ru/%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%81%D1%8C-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B0-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%8F/a-738666>

DW.com. (2006, 24. března). *EU Leaders Agree to New Sanctions Against Lukashenko*. Dostupné z <https://www.dw.com/en/eu-leaders-agree-to-new-sanctions-against-lukashenko/a-1942954>

Elina E. (2020, 27. října). *Why is the Russian Orthodox Church Supporting Belarus’s Embattled Leader?* Dostupné z <https://freedomhouse.org/article/why-russian-orthodox-church-supporting-belaruss-embattled-leader>

Emmott, R. (2016, 15. února). Europe ends sanctions on Belarus, seeks better ties. *Reuters*. Dostupné z <https://www.reuters.com/article/idUSKCN0VO1TP/>

Euroradio. (2024, 10. ledna). *V Bělorusku zavřeno 10 soukromých škol s polským jazykem vyučovacím / В Беларуси закрыли 10 частных школ польского языка*. Dostupné z <https://euroradio.fm/ru/v-belarusi-zakryli-10-kommercheskikh-uchrezhdeniy-gde-izuchali-polskiy-yazyk>

Fadeeva, L. A., & Plotnikov, D. S. (2021). Identity Politics and International Security of the Post-Soviet European States. *RUDN Journal of Political Science*, 23(4), 614–629. <https://doi.org/10.22363/2313-1438-2021-23-4-614-629>

- Fadžev, A. (2014). Rusové v Běloruské republice. In E. P. Serapionova & Institut slavjanovedenija (Ed.), *Nacional'nye men'sinstva v stranach Central'noj i Jugo-Vostočnoj Evropy: Istoričeskij opyt i sovremennoe položenie*. Moskva: Inst. Slavjanovedenija.
- Fagan, G. (2013). Truth Stumbles in the Street. *Religion in Eastern Europe*, 21(1), 7–27.
- Frėjutė-Rakauskienė, M., Sasunkevich, O., & Šliavaitė, K. (2021). Polish Ethnic Minority in Belarus and Lithuania: Politics, Institutions, and Identities. *Nationalities Papers*, 49(6), 1132–1149. <https://doi.org/10.1017/nps.2020.80>
- Gargalyk, T. (2024, 11. března). Andrzej Poczobut - symbol bezprecedentní represe a boje / Анджей Почобут—Символ беспрецедентных репрессий и борьбы. *DW*. Dostupné z <https://www.dw.com/ru/zurnalist-andzej-pocobut-simvol-besprecedentnyh-repressij-i-borby/a-68490982>
- Gavrilovets, L. (2016). *THE BASIC DIRECTIONS OF THE BELARUS-POLISH COOPERATION IN FIRST HALF 1990th*. (1), 70. Mozyr State Pedagogical University named after I.P. Shamyakin.
- Gironi, C. (2023, 6. února). *Lukashenka's crusade against the Roman Catholic Church*. Dostupné z <https://neweasterneurope.eu/2023/02/06/lukashenkas-crusade-against-the-roman-catholic-church/>
- Haraszti, M. (2018). *Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Belarus*, Miklós Haraszti (Č. A/73/380; s. 28).
- Harper, J. (2021, 10. června). *Poles and Belarusians divided by a common history*. Dostupné z <https://emerging-europe.com/news/belarus-poland-and-world-war-ii/>
- Harzer, F. (2020, 4. června). Koho nebolí Trianon, není Maďar, učí se děti o sto let starém traumatu. *Seznam Zprávy*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/koho-neboli-trianon-neni-madar-uci-se-deti-o-sto-let-starem-traumatu-108489>

- Homel, K. (2020). Poland simplified visa procedures for citizens of Belarus. Dostupné z <http://www.forintegration.eu/pl/poland-simplified-visa-procedures-for-citizens-of-belarus>
- Hrodna.life. (2022, 12. dubna). *Pokračují v politice sovětských úřadů. První předseda Svazu Poláků—O historii boje za polské školy v Bělorusku / Они продолжают политику советских властей. Первый председатель Союза поляков—Об истории борьбы за польские школы в Беларуси.* Dostupné z <https://ru.hrodna.life/articles/gistoryja-polskih-shkol/>
- Human Rights Watch. (1997). *REPUBLIC OF BELARUS*. Dostupné z <https://www.hrw.org/legacy/reports/1997/belarus/Belarus-07.htm>
- Human Rights Watch. (1998). Republic of Belarus: Turning Back the Clock. *Human Rights Watch*. Dostupné z <https://www.hrw.org/report/1998/07/01/republic-belarus-turning-back-clock>
- Human Rights Watch. (2005). Belarus: Events of 2004. In *World Report 2005*. Dostupné z <https://www.hrw.org/world-report/2005/country-chapters/belarus>
- Charter97video (Ředitel). (2010). *Medveděv požadoval od Lukašenko/ Медведев потребовал от Лукашенко.* Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=psj8iEWotw4>
- Chartie 97. (2010, 6. srpna). *Vyšetří OSN politická zmizení v Bělorusku? /ООН займется расследованием политических исчезновений в Беларуси?* Dostupné z <https://charter97.org/ru/news/2010/8/6/31138/>
- Chubrik, A., Haiduk, K., Pelipas, U., Shymanovich, G., & Tochitskaya, I. (2009). *Belarus Social Protection and Social Inclusion in Belarus*. Minsk: Institute for Privatisation and Management.
- ICNL. (2024, 3. dubna). *Belarus*. Dostupné z <https://www.icnl.org/resources/civic-freedom-monitor/belarus>

- International Federation of Journalists. (2021, červenec 29). *Belarus: Belsat TV declared extremist*. Dostupné z <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/press-releases/article/belarus-belsat-tv-declared-extremist>
- International IDEA. (2023). The Global State of Democracy 2023: The New Checks and Balances. *International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA)*. <https://doi.org/10.31752/idea.2023.78>
- Ioffe, G. (2003). Understanding Belarus: Belarussian identity. *Europe-Asia Studies*, 55(8), 1241–1272. <https://doi.org/10.1080/0966813032000141105>
- Iryna Ulasiuk. (2013). *National Minorities and Migration in Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova, Russia and Ukraine*. CARIM-East Creating an Observatory of Migration East of Europe.
- Khan, K. (2023, 17. března). *Statement by Prosecutor Karim A. A. Khan KC on the issuance of arrest warrants against President Vladimir Putin and Ms Maria Lvova-Belova / International Criminal Court*. Dostupné z <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-karim-khan-kc-issuance-arrest-warrants-against-president-vladimir-putin>
- Kłysiński, K. (2021, 22. duben). *Eradicating Polishness. Lukashenka on the Polish national minority schools in Belarus*. Dostupné z <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2021-04-22/eradicating-polishness-lukashenka-polish-national-minority>
- Kochenov, D., & Basheska, E. (Ed.). (2015). *Good neighbourliness in the European legal context*. Leiden Boston: Brill Nijhoff.
- Kotljarchuk, A. (2013). World War II Memory Politics: Jewish, Polish and Roma Minorities of Belarus. *Journal of Belarusian Studies*, 7(1), 7–37.
- Kovalčuk, L. (2019, 27. března). *Spolek Prosvita má 150 let: Vydává noviny za 3 hřivny, znovu vydává "Kobzar" a pořádá bandurské soutěže - zpráva z hlavní kanceláře / Обществу «Просвіта» 150 лет: Оно выпускает газету за 3 гривны, переиздаєт*

- «Кобзарь» и проводит конкурсы бандуристов — репортаж из главного отделения. Dostupné z <https://babel.ua/ru/texts/27741-cto-takoe-obshchestvo-prosvita-i-kogo-ono-prosveshchaet>
- Kozenko, A. (2023, 14. srpna). *V Bělorusku byla zlikvidována Běloruská lidová fronta, nejstarší opoziční strana v zemi. / В Беларуси ликвидирован «Белорусский народный фронт»—Старейшая оппозиционная партия страны.* Dostupné z <https://www.bbc.com/russian/articles/crgjmdn9edo>
- Kraljuk, P. (2020, 13. srpna). Ukrajinci z Brestské oblasti. Minulé a současné protesty v Bělorusku / Українці Берестейщини. Минуле і нинішні протести в Білорусі. *Radio Svoboda*. Dostupné z <https://www.radiosvoboda.org/a/30780605.html>
- Ksenofontov, V. (2018). *THE STATE OF CULTURE OF THE RUSSIAN WORLD IN BELARUS AND LATVIA*. 6(4).
- Kudrjašov, H. (2014). PERIODIKA UKRAJINSKÉ DIASPORY V BĚLORUSKÉ REPUBLICE/ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ. *SLOVA V KANTEXU ČASU*, 1, 576. Minsk.
- Kurt, S., & Tüysüzoğlu, G. (2023). Is Nagorno-Karabakh no longer a frozen conflict zone after the 2020 war? *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, 78(1–2), 41–59. <https://doi.org/10.1177/00207020231179048>
- Kuzio, T. (2001). 'Nationalising states' or nation-building? A critical review of the theoretical literature and empirical evidence. *Nations and Nationalism*, 7(2), 135–154. <https://doi.org/10.1111/1469-8219.00009>
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights* (Repr. in paperback). Oxford: Clarendon Press.

- Lepskiy, M., & Lepska, N. (2023). The Phenomenon of the Terrorist State in Contemporary Geopolitics: Attributive, Static, and Dynamic Characteristics. *American Behavioral Scientist*. <https://doi.org/10.1177/00027642231214080>
- Leshchenko, N. (2008). The National Ideology and the Basis of the Lukashenka Regime in Belarus. *Europe-Asia Studies*, 60(8), 1419–1433.
<https://doi.org/10.1080/09668130802292234>
- Leukavets, A. (2021). Russia's game in Belarus: 2020 presidential elections as a checkmate for Lukashenka? *New Perspectives*, 29(1), 90–101.
<https://doi.org/10.1177/2336825X20984337>
- Li, C. (2022). Polská politika „měkké síly" vůči Běloruské republice: Koncepte a praxe / Польская политика «мягкой силы» в отношении Республики Беларусь: Концепции и практика. *Chinese Journal of Slavic Studies*, 2(1), 114–131.
<https://doi.org/10.1515/cjss-2022-0001>
- Lukašenko, A. (2005, 19. dubna). *Poselství běloruskému lidu a Národnímu shromáždění / Послание белорусскому народу и Национальному собранию*. Dostupné z <https://president.gov.by/ru/events/obraschenie-prezidenta-respubliki-belarus-a-lukashenko-s-poslaniem-belorusskomu-narodu-i-natsionalnomu-5848>
- Lukašenko, A. (2014, 22. dubna). *О духовности и культуре—Цитаты Александра Григорьевича Лукашенко | Официальный интернет-портал Президента Республики Беларусь*. Dostupné z <https://president.gov.by/ru/quotes/category/o-duhovnosti-i-kulture>
- Luxmoore, J. (2024, 22. května). *New clergy arrests, information blackout spark consternation in Belarus—OSV News*. Dostupné z <https://www.osvnews.com/2024/05/22/new-clergy-arrests-information-blackout-spark-consternation-in-belarus/>

- Lynkevič, V. (2009). *Slovanský chrám „BÍLÉ RUSKO“: Historie vzniku a činnosti (1992—1999)*. „Státní univerzita Janka Kupala v Grodně“ Fakulta historie a sociologie. Grodno.
- Mackinnon, A. (2019, 11. ledna). *The Belarusian President Won't Go Down Without a Fight*. Dostupné z <https://foreignpolicy.com/2019/01/11/belarus-president-wont-go-without-a-fight-lukashenko-putin/>
- Makušina, N., & Doročov, V. (2019, 16. prosinec). *Vraždy Lukašenkavých odpůrců: Zpověď bývalého bojovníka SOBR/Убийства противников Лукашенко: Признания экс-бойца СОБРа*. Dostupné z <https://www.dw.com/ru/%D1%8D%D0%BA%D1%81-%D0%B1%D0%BE%D0%B5%D1%86-%D1%8D%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8-%D1%8F-%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB-%D0%B2-%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%85-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE/a-51692089>
- Manaeв, O., Manayeva, N., & Yuran, D. (2011). *MORE STATE THAN NATION: LUKASHENKO'S BELARUS*. 93–113.
- Marples, D. R. (1999). *Belarus: A denationalized nation*. Amsterdam, The Netherlands: Harwood Academic.
- Marples, D. R. (2003). History and politics in post-Soviet Belarus The foundations. In E. A. Korosteleva, C. W. Lawson, & R. J. Marsh (Ed.), *Contemporary Belarus: Between*

- democracy and dictatorship* (Roč. 2, s. 21–35). London; New York: RoutledgeCurzon.
- Marples, D. R. (2016a). Russia's perceptions of Ukraine: Euromaidan and historical conflicts. *European Politics and Society*, 17(4), 424–437.
<https://doi.org/10.1080/23745118.2016.1154129>
- Marples, D. R. (2016b). The “Minsk Phenomenon:” demographic development in the Republic of Belarus. *Nationalities Papers*, 44(6), 919–931.
<https://doi.org/10.1080/00905992.2016.1218451>
- Marples, D. R. (2021). Changing Belarus. *Canadian Slavonic Papers*, 63(3–4), 278–295.
<https://doi.org/10.1080/00085006.2021.1992923>
- Mečkovskaja, N. B. (2003). *Belorusskij jazyk: Sociolingvističeskie očerki*. München: Sagner.
- Medveděv, D. (2012, 28. dubna). Zasedání Rady pro rozvoj občanské společnosti a lidská práva /Заседание Совета по развитию гражданского общества и правам человека. Dostupné z <http://kremlin.ru/events/president/news/15170>
- Melnyčuk, T. (2014, 22. dubna). *Lukašenko se ve svém projevu k národu vyslovil pro jednotnou Ukrajinu / Лукашенко в послании к нации выступил за единую Украину*. Dostupné z https://www.bbc.com/russian/international/2014/04/140422_belarus_lukashenko_ukraine_view
- Melnyčuk, T. (2017, 19. srpna). Polovina „Karet Polaka" na světě byla vydána občanům Běloruska / Половину „карт поляка" в мире выдали гражданам Беларуси. *BBC News Україна*. Dostupné z <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-40987249>
- MFA Ukraine. (2024, 12. ledna). *Ukrainians in Belarus /Посольство України в Республіці Білорусь—Українці в Білорусі*. Dostupné z <https://belarus.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/347-ukrajinci-v-bilorusi>

- Minority Rights Group. (2008). *Ukrainians in Belarus*. Dostupné z <https://minorityrights.org/communities/ukrainians/>
- Minority Rights Group International. (2008). *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – Belarus: Poles*. Dostupné z <https://www.refworld.org/reference/countryrep/mrgi/2008/en/46087>
- Moszczyński, W. (2022, 9. prosince). Polish minority in Belarus under threat from Kremlin imperialism. Dostupné z <https://yorkshirebylines.co.uk/news/world/polish-minority-in-belarus-under-threat-from-kremlin-imperialism/>
- Navumčyk, S. (2023, 14. prosince). Klamání a falšování. Před 30 lety se Lukašenko pustil do velké politiky s „protikorupční zprávou“ / Падман і фальсыфікацыі. 30 гадоў таму Лукашэнка стартаваў у вялікую палітыку «антыкарупцыйным дакладам».
- Dostupné z <https://www.svaboda.org/a/32729524.html>
- Nord, M., Lundstedt, M., Altman, D., Agniolilo, F., Borella, C., Fernandes, T., & Lindberg, S. I. (2024). *Democracy Report 2024: Democracy Winning and Losing at the Ballot*. University of Gothenburg: V-Dem Institute.
- Novoborský, A. (2024, 12. května). *Polská karta: Co to je, jak ji získat a zda je pro Bělorusy bezpečná / Карта поляка: Что это такое, как ее получить и безопасно ли это для беларусов*. Dostupné z <https://belsat.eu/ru/news/12-05-2024-karta-polyaka-chto-eto-takoe-kak-ee-poluchit-i-bezopasno-li-eto-dlya-belarusov>
- O národnostních menšinách v Běloruské republice*. (1992). Dostupné z <https://www.belarus21.by/Articles/1428051365?print>
- Obuchová, O. (2019). Etnokulturní vzdělávání Ukrajinců v Běloruské republice v letech 1991-2011. *Světové dějiny*, 2(7), 103–107.

- Ociepka, B. (2016). International broadcasting by a middle-size country: The case of Belsat TV from Poland to Belarus. *Global Media and Communication*, 12(2), 111–126.
<https://doi.org/10.1177/1742766516652163>
- OHCHR. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Dostupné z <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
- OHCHR. (1992). *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*. Dostupné z <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-rights-persons-belonging-national-or-ethnic>
- OHCHR. (2022a). *We must do more to protect minorities*. Dostupné z <https://www.ohchr.org/en/stories/2022/12/we-must-do-more-protect-minorities>
- OHCHR. (2022b, 25. listopadu). Belarus' withdrawal from individual complaints procedure a serious setback for human rights protection, UN Human Rights Committee says. Dostupné z <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/11/belarus-withdrawal-individual-complaints-procedure-serious-setback-human>
- Petsinis, V. (2020). Ethnopolitics Across Central and Eastern Europe in a State of Flux: Time for Updating and Upgrading? In O. Bogdanova & A. Makarychev (Ed.), *Baltic-Black Sea Regionalisms* (s. 27–40). Cham: Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-24878-9_3
- Pettai, V. (2006). Explaining Ethnic Politics in the Baltic States: Reviewing the Triadic Nexus Model. *Journal of Baltic Studies*, 37(1), 124–136.
- Plokhy, S. (2006). *The Origins of the Slavic Nations: Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus* (1. vyd.). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511496837>

- Polskieradio.pl. (2022, 11. dubna). *Jediné školy s polským jazykem vyučovacím v Bělorusku jsou Lukašenkovým režimem převáděny do ruštiny—Ruské vydání / Единственные польскоязычные школы в Беларуси режим Лукашенко переводит на русский язык*. Dostupné z <https://polskieradio.pl/397/7836/artukul/2937741>, единственные-польскоязычные-школы-в-беларуси-режим-лукашенко-переводит-на-русский-язык
- Polský Sejm. (2007). *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. O Karcie Polaka*. Dostupné z <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20071801280>
- Polský Sejm. (2017). *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o współpracy w dziedzinie edukacji, podpisane w Warszawie dnia 20 lipca 2016 r.* Dostupné z <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20170000049>
- Polský úřad pro cizince. (2022, 7. července). *New temporary residence permit for Belarusians holding humanitarian visas*. Dostupné z <https://www.gov.pl/web/udsc-en/new-temporary-residence-permit-for-belarusians-holding-humanitarian-visas>
- Radio Svoboda. (2005, 16. července). *Belarus Orders Expulsion Of Polish Diplomat*. Dostupné z <https://www.rferl.org/a/1059980.html>
- Radio Svoboda. (2016, 17. března). *Bělorusové nás podporují—Vedoucí ukrajinské komunity v Bělorusku / Білоруси нас підтримують – голова української громади Білорусі. Radio Свобода*. Dostupné z <https://www.radiosvoboda.org/a/27619641.html>
- Radio Svoboda. (2018, 16. března). *Bělorusko má možnost studovat ukrajinštinu jako volitelný jazyk ve školách / У Білорусі з'явилася можливість факультативно вивчати українську мову в школах*. Dostupné z <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29103347.html>

- Radje Svaboda. (2024, 22. dubna). Městský soud v Minsku ho odsoudil ke dvěma letům odnětí svobody a pokutě za údajnou spolupráci s polskou televizí / Менскі гарадзкі суд прысудзіў два гады пазбаўленьня волі і штраф за нібыта супрацоўніцтва з польскай тэлевізіяй. Dostupné z <https://www.svaboda.org/a/32915560.html>
- Refworld. (1999). *Freedom in the World 1999—Belarus*. Dostupné z website: <https://www.refworld.org/reference/annualreport/freehou/1999/en/95302>
- Republic of Belarus, & Republic of Poland. (1993a). *Dogovor mezhdru Respublikoy Belarus i Respublikoy Pol'sha o dobrososedstve i druzhelyubnom sotrudnichestve [Treaty on Good-Neighborliness and Friendly Cooperation]*.
- Republic of Belarus, & Republic of Poland. (1993b). *Smlouva mezi Běloruskou republikou a Polskou republikou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci / Договор между Республикой Беларусь и Республикой Польша о добрососедстве и дружелюбном сотрудничестве*. Dostupné z <https://faolex.fao.org/docs/pdf/bi-173875.pdf>
- Republic of Belarus, & Russian Federation. (1995). *Smlouva o přátelství, dobrém sousedství a spolupráci mezi Ruskou federací a Běloruskou republikou/Договор о дружбе, добрососедстве и сотрудничестве между Российской Федерацией и Республикой Беларусь*. Dostupné z <https://soyuz.by>
- Rogers Brubaker. (n.d.). *About Rogers Brubaker*. Dostupné z <https://brubaker.scholar.ss.ucla.edu/>
- Ruský dům v Minsku. (n.d.). *O zastoupení / О Представительстве*. Dostupné z <https://belarus-minsk.rs.gov.ru/about-russian-houses/>
- S.A, T. P. (2024, 25. březem). *Third anniversary of Andrzej Poczobut's imprisonment*. Dostupné z <https://tvpworld.com/76616689/three-years-since-andrzej-poczobut-polishbelarusian-journalist-was-imprisoned>

- Salasjuk, V. (2000, 24. listopadu). *Změna vedení a priorit v Polském svazu / В Союзе поляков смена руководства и приоритетов*. Dostupné z <https://www.sb.by/articles/v-soyuze-polyakov-smena-rukovodstva-i-prioritetov.html>
- Savchenko, A. (2009). *Belarus: A perpetual borderland*. Leiden; Boston: Brill.
- SB News. (2023, 26. ledna). *Belarus suspended agreement with Poland on co-operation in education*. Dostupné z <https://www.sb.by/en/>
- Secretary-General, U., & Subcommittee on the Promotion and Protection of Human Rights, U. (2005). *Commentary of the Working Group on Minorities to the United Nations Declaration on the Rights of Persons belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities: Note /: by the Secretary-General*. Dostupné z <https://digitallibrary.un.org/record/547650>
- Shraibman, A. (2016, 27. listopadu). *Proč si Lukašenko zamiloval běloruský jazyk a budování národa*. Dostupné z <https://carnegiemoscow.org/posts/2016/12/pochemu-lukashenko-polyubil-belorusskij-yazyk-i-nacstroitelstvo?lang=ru&center=russia-eurasia>
- Silitski, Vital. (2007). *Belarus*. 133–159.
- Silitski, Vitali, & Pikulik, A. (2011). *Belarus—Freedom House*. Dostupné z https://freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/NIT-2011-Belarus.pdf
- Smith, D. J. (2002). Framing the national question in Central and Eastern Europe: A quadratic nexus? *Global Review of Ethnopolitics*, 2(1), 3–16.
<https://doi.org/10.1080/14718800208405119>
- Snyder, T. (2003). *The reconstruction of nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999*. New Haven: Yale University Press.
- Sociologický ústav Národní akademie věd Běloruska. (2020, 16. ledna). *Preference běloruských televizních diváků / Предпочтения белорусских телезрителей*. Dostupné z <https://socio.bas-net.by/predpochteniya-belorusskih-telezritelej/>

- Souyz.by. (n.d.). O *hnutí Sojuz*. Dostupné z <https://souyz.by>
- Stopikowska, M. (2009). *EDUCATION OF POLISH NATIONAL MINORITY IN THE REPUBLIC OF BELARUS – LAW, MODELS OF ORGANIZATION AND EDUCATIONAL EXPERIENCES*. 12, 117–125.
- Tan, J. (2019). *RUSKÝ JAZYK V BĚLORUSKU: PROBLÉMY A PERSPEKTIVY / РУССКИЙ ЯЗЫК В БЕЛОРУССИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ*. 4(30), 17–22.
- Taras, R. (Ed.). (1998). *National Identities and Ethnic Minorities in Eastern Europe*. London: Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-26553-4>
- TASS. (2020, 11. srpna). *Jak byla omezena práce ruských novinářů v Bělorusku / Как в Белоруссии ограничивали работу российских журналистов*. Dostupné z <https://tass.ru/info/9175783>
- The Central Election Commission of the Republic of Belarus. (1994). *Volby prezidenta Běloruska 1994 / Выборы президента Беларуси 1994*. Dostupné z <https://rec.gov.by/ru/vybory-presidenta-1994-ru-itogi-ru/>
- TV Rain. (2020, 6. září). „*Ropa výměnou za polibky*“. *Bohdan Bezpalko—O Lukašenkavě taktice na budoucím setkání s Putinem/ «Нефть в обмен на поцелуи». Богдан Безпалько—O тактике Лукашенко на будущей встрече с Путиным*. Dostupné z https://tvrain.tv/teleshov/here_and_now/bogdan_bezpalko-515604/
- Tymanowski, J. (2019). Poland and Belarus 26 Years After the Signing of the Treaty on Good Neighbourhood and Friendly Cooperation. In K. P. Marczuk (Ed.), *Good Neighbourhood Treaties of Poland* (s. 227–240). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-12615-5_15
- Ulasiuk, I. (2014). What Can Migration Policymakers Learn From Legal Frameworks on National Minorities? *National Minorities and Migration in Armenia and Belarus*. *International Migration*, 52(5), 68–81. <https://doi.org/10.1111/imig.12129>

- UNHCR. (n.d.). *Minorities and indigenous peoples*. Dostupné z <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/safeguarding-individuals/minorities-and-indigenous-peoples>
- United States Department of State. (2019). *Belarus*. Dostupné z <https://www.state.gov/reports/2019-report-on-international-religious-freedom/belarus/>
- U.S. Department of State. (2002). *International Religious Freedom Report 2002 - Belarus*. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2002/13923.htm>
- USCIRF. (2024). *Belarus Country Update*. Dostupné z <https://www.uscirf.gov/publications/belarus-country-update>
- USGLC. (2021). *2021 Report on Reports*. Dostupné z <https://www.usglc.org/2021-report-on-reports/>
- Ústava Běloruské republiky. (1994). Dostupné z <https://president.gov.by/ru/gosudarstvo/constitution>
- Van Der Baaren, L. (2020). *Dual citizenship in the European Union: Trends and analysis (2010-2020)*. GLOBALCIT. Dostupné z <https://hdl.handle.net/1814/67854>
- Vasjukovič, R., & Romalijskaja, I. (2023, 22. listopadu). *Lukašenko může být zařazen na seznam hledaných osob za odvoz ukrajinských dětí do Běloruska. Dokumenty byly předloženy Mezinárodnímu trestnímu soudu / Лукашенко могут объявить в розыск за вывоз украинских детей в Беларусь. Документы переданы в МУС*. Dostupné z <https://www.currenttime.tv/a/ukraine-children-deportation-belarus/32692655.html>
- Velvyslanectví Ruské federace v Běloruské republice. (n.d.). Organizace krajanů v Bělorusku. Dostupné z <https://belarus.mid.ru/ru/consular-services/consular-functions/organization-of-compatriots-in-belarus/>
- Viasna. (2024, 1. dubna). *Svaz běloruských Poláků uznán za „extremistickou formaci“, zadržení za komentáře k teroristickému útoku v Rusku: Kronika pronásledování /*

- Союз поляков Беларуси признан „экстремистским формированием“, задержания за комментарии о теракте в России: Хроника преследования.*
Dostupné z <https://spring96.org/ru/news/114878>
- Viasna. (n.d.). *Andrzej Paczobut—Political prisoners in Belarus*. Dostupné z <https://prisoners.spring96.org/en/person/andrei-paczobut>
- Warsaw Institute. (2021, 12. dubna). *The Union of Poles in Belarus – the Main Enemy of the Regime*. Dostupné z <https://warsawinstitute.org/union-poles-belarus-main-enemy-regime/>
- Waterbury, M. A. (2018). Caught between nationalism and transnationalism: How Central and East European states respond to East–West emigration. *International Political Science Review*, 39(3), 338–352. <https://doi.org/10.1177/0192512117753613>
- Weeks, T. R. (2004). *Russification: Word and practice 1863-1914*. 148, 471–488.
- Wilson, A. (2011). *Belarus: The last dictatorship in Europe*. New Haven London: Yale University Press.
- Wróbel, P. J. (2014). Class War or Ethnic Cleansing? Soviet Deportations of Polish Citizens from the Eastern Provinces of Poland, 1939–1941. *The Polish Review*, 59(2), 19–42. <https://doi.org/10.5406/polishreview.59.2.0019>
- Yale HRL. (2023, 16. listopadu). *Belarus' Collaboration with Russia in the Systematic Deportation of Ukraine's Children | Conflict Observatory*. Dostupné z https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/?fbclid=IwAR2fW_u_1EcXQSSr-iOgOSzmovYT-Z7oRRPdV4_RNf47nOK685upsxWoRSw#/home/pages/belarus-children-deportation
- Vrchní sovět. (2002). *Zákon o svobodě svědomí a náboženských organizacích*. Dostupné z <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1339.htm>

- Zam, A. (2023, 16. ledna). Bělorusko-ukrajinské vztahy od roku 1991 do současnosti / Отношения Беларуси и Украины с 1991 года до наших дней. Dostupné z <https://www.dekoder.org/ru/gnose/otnosheniya-belarusi-i-ukrainy-s-1991-goda-do-nashih-dney>
- Zerkalo. (2022, 1. března). „Ukrajina zaútočila na Bělorusko a Rusko“. Co vyprávějí učitelé v běloruských školách o válce na Ukrajině / «Украина напала на Беларусь и Россию». Что учителя в белорусских школах рассказывают про войну в Украине. Dostupné z <https://news.zerkalo.io/life/10656.html>
- Zmocněnec pro náboženství a národnosti. (2024a, 1. ledna). Informace o církevních budovách náboženských společností v Běloruské republice (k 1. Lednu 2024) / Сведения о культовых зданиях религиозных общин в Республике Беларусь (на 1 января 2024 г.). Dostupné 8. červem 2024, z <https://belarus21.by/Articles/svedeniya-o-kultovyh-zdaniyah-religioznyh-obshhin-v-respublike-belarus>
- Zmocněnec pro náboženství a národnosti. (2024b, 1. ledna). *INFORMACE o etnických kulturních veřejných sdruženích v Běloruské republice a jejich organizačních strukturách (k 1. Lednu 2024) / СВЕДЕНИЯ о национально-культурных общественных объединениях в Республике Беларусь и их организационных структурах (на 1 января 2024 г.)*. Dostupné z https://belarus21.by/Articles/nac_cult_ob
- Zubko, O. (2016). Ukrajins'ka diaspora Respubliky Bilorus' (2014–2016): Vidpovidi na vyklyky chasu. *Ukrajins'ka diaspora: problemy doslidzhennya: tezy dopovidey Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi*, 53–54. Ostroh: Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Natsional'nyi universytet «Ostrov'ska akademiya», Instytut doslidzhen' ukrajins'koyi diaspori, Fakultet mizhnarodnykh vidnosyn, Ukrajins'ke istorychne tovarystvo.

АТН: новости Беларуси. (2021). *Лукашенко про подлецов из ЕС, нацистский блицкриг, гибридную войну и суверенитет Беларуси—YouTube*. Brest. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=Oenm0RWU6fg>

Přílohy

Příloha č. 1 – Ukázka mapy východní Evropy v roce 1999, na níž je vyznačena hranice Polsko-litevské unie z roku 1569. Bělorusko téměř celé spadá pod Unii, což zdůrazňuje silný historický vliv tohoto útvaru na běloruské území.

Zdroj: Snyder, T. (2003). *The reconstruction of nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999* (s. xv). New Haven: Yale University Press.

Příloha č. 2 – První setkání po volbách v roce 2020 mezi prezidentem Běloruska Lukašenkem a prezidentem Ruska Putinem proběhlo v ruském městě na břehu Černého moře, Soči. Putin, sedící v křesle s rukama položenýma na opěrkách, ukazuje svou jistotu a dominanci.

Zdroj: Centre for Eastern Studies. (2020, 15. září). Putin and Lukashenka met in Sochi: No settlement has been reached. Dostupné z <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2020-09-15/putin-and-lukashenka-met-sochi-no-settlement-has-been-reached>

Abstrakt

Bakalářská práce na téma *Analýza postavení ruské, polské a ukrajinské menšiny v Bělorusku v letech 1994–2024* si klade za cíl poskytnout komplexní přehled o postavení tří významných národnostních menšin v Bělorusku v průběhu posledních třiceti let. Práce sleduje, jak politické a společenské změny ovlivnily tyto menšiny, se zaměřením na období vlády Alexandra Lukašenko. První kapitola se věnuje teoretickému ukotvení práce pomocí konceptu *triadického nexu* Rogerse Brubakera, který je klíčový pro pochopení dynamiky vztahů mezi *národnostními menšinami, znárodňujícím státem a zahraničními vlastmi*. Druhá kapitola poskytuje historický a demografický přehled postavení menšin, což zahrnuje historický vývoj běloruské identity, demografický vývoj národnostních menšin a politické změny po vzniku samostatnosti. Třetí kapitola analyzuje situaci ruské, polské a ukrajinské menšiny v různých obdobích Lukašenkovy vlády: 1994–2003, 2004–2019 a 2020–2024. Poslední kapitola hodnotí vliv mezinárodních vztahů Běloruska s Polskem, Ruskem a Ukrajinou na tyto menšiny a detailně zkoumá, jak změny v politickém a legislativním rámci ovlivňují jejich postavení. Autor bakalářské práce používá deskriptivní metody a obsahovou analýzu vládních dokumentů, projevů a statistik k odpovědi na výzkumné otázky a poskytuje komplexní pohled na stav národnostních menšin v Bělorusku během posledních tří desetiletí.

Klíčova slova

Alexander Lukašenko, Bělorusko, národnostní menšiny, polská menšina, ruská menšina, triadický nexus, ukrajinská menšina

Abstract

The bachelor's thesis on the topic *Analysis of the Status of Russian, Polish and Ukrainian Minorities in Belarus 1994–2024* aims to provide a comprehensive overview of the status of three significant national minorities in Belarus over the past thirty years. The thesis examines how political and social changes have affected these minorities, focusing on the period of Alexander Lukashenko's rule. The first chapter addresses the theoretical framework of the thesis utilizing Rogers Brubaker's concept of the *triadic nexus*, which is crucial for understanding the dynamics of relations between *national minorities*, *nationalizing state*, and *external homelands*. The second chapter provides a historical and demographic overview of the minorities' status, including the historical development of Belarusian identity, demographic changes, and political shifts following independence. The third chapter analyses the situation of the Polish, Russian, and Ukrainian minorities during different periods of Lukashenko's rule: 1994–2003, 2004–2019, and 2020–2024. The final chapter assesses the impact of Belarus's international relations with Poland, Russia, and Ukraine on these minorities and examines in detail how changes in the political and legislative framework influence their status. The author of the bachelor's thesis employs descriptive methods and content analysis of government documents, speeches, and statistics to answer the research questions and provide a comprehensive view of the status of national minorities in Belarus over the past three decades.

Keywords

Alexander Lukashenka, Belarus, national minorities, Polish minority, Russian minority, triadic nexus, Ukrainian minority